

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ ❁ ธันวาคม ๒๕๕๓

เนื้อหาในเล่ม

สำนักกฎหมายอิงธรรม (2) (หน้า 130)

พุทธศาสนานอกพระไตรปิฎก (หน้า 163)

จากบรรณาธิการ

รูปที่ท่านผู้อ่านเห็นอยู่นี้เป็นรูปของเจ้าของและบรรณาธิการสำนักพิมพ์ในตำนานการพิมพ์หนังสือของโลกที่ชื่อ “The Hogarth Press” สำนักพิมพ์นี้ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นที่ระบายความเครียดของเวอร์จิเนีย วูล์ฟซึ่งเป็นภรรยาของเจ้าของสำนักพิมพ์ เวอร์จิเนีย วูล์ฟนั้นป่วยด้วยโรคทางจิต (ต่อมาเธอได้ฆ่าตัวตาย) สามิของเธอเห็นว่าหากเธอได้ระบายสิ่งที่อยู่ในใจออกมาเป็นงานเขียนก็จะช่วยเธอได้มาก จึงทำสำนักพิมพ์นี้ขึ้น นอกจากพิมพ์งานของภรรยา ยังพิมพ์งานของเพื่อนพ้องที่เป็นนักเขียนและกวีคนสำคัญของอังกฤษด้วย สำนักพิมพ์นี้พิมพ์หนังสือไม่มาก บางเรื่องจำนวนพิมพ์เพียง ๑๐๐-๒๐๐ เล่มเท่านั้น ที่เป็นสำนักพิมพ์ในตำนานเพราะพิมพ์งานประณีต ทั้งทางเนื้อหาและรูปแบบ ปัจจุบัน หนังสือที่สำนักพิมพ์แห่งนี้เคยจัดพิมพ์กลายเป็นของสะสม หายาก มีราคาแพง ผมเอาเรื่องนี้มาเล่าเพื่อจะบอกว่าสำนักพิมพ์แห่งนี้คือแรงบันดาลใจในการทำสำนักพิมพ์วารสารปัญญาของผม ผมคิดว่างานพิมพ์ควรทำเหมือนงานช่างคือทำด้วยมือให้งามและประณีต พบกันเล่มหน้าครับ ❁

ส่วนที่หนึ่ง : ปรัชญา
บทความชุด “นิติปรัชญา”
ตอนที่ ๓
สำนักกฎหมายอิงธรรม(๒)

ภาพชื่อ Arms of the Undertakers โดย William Hogarth

-๔-

การที่ธรรมมีความหมายคลุมเครือ ต้องใช้ปัญญาหรือเหตุผล ไตร่ตรองจึงจะเข้าใจได้ และแม้จะเชื่อว่าเข้าใจแล้ว ความเข้าใจของคน คนหนึ่งที่ไตร่ตรองเรื่องธรรมก็อาจไม่เหมือนอีกคนที่ไตร่ตรองเรื่อง ธรรมอันเดียวกันนี้แหละ อาจพิจารณาได้ว่าเป็นจุดอ่อนของนิติปรัชญา สำนักอิงธรรม หรือไม่ก็อาจพิจารณาว่าเป็นจุดดีตรงที่เมื่อไม่มีกรอบ อะไรที่ตายตัว จินตนาการและปัญญา ก็ได้รับอนุญาตให้เจริญงอกงาม เต็มที่ มีนักคิดบางคนเห็นว่าเป็นจุดอ่อน เมื่อเห็นเช่นนั้นคนเหล่านี้ก็ ไม่ใช่ความเชื่อเรื่องธรรมที่อยู่ข้างนอกตัวเราสำหรับเป็นหลักในการคิด

หากกฎหมายที่ดี สำนักอิงโลกนั้นเป็นหนึ่งในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับสำนักอิงธรรมด้วยเหตุผลหลักๆที่ว่า “ความคิดเรื่องใช้ธรรมเป็นแบบของกฎหมายนั้นเป็นนามธรรมเกินไป กว้างเกินไป ตรวจสอบไม่ได้...” จะอย่างไรก็ตาม ผมคิดว่าสำนักอิงธรรมนี้มีหลักการส่วนหนึ่งที่ผมเองเห็นว่ายากที่ใครจะเถียงได้ (คือเถียงได้เหมือนกัน แต่ต้องใช้ปัญญาและความพยายามที่ค่อนข้างมาก) ต่อไปนี้ผมจะชวนท่านผู้อ่านไปพิจารณาเนื้อหาส่วนที่ผมเห็นว่า เป็นจุดแข็งและเป็นเอกลักษณ์ของนิติปรัชญาสายนี้ เราจะพิจารณาเรื่องเหล่านี้เป็นลำดับดังนี้

๑ กฎหมายกับจริยธรรมหรือความดีงามต้องมาด้วยกัน

ข้อนี้สำหรับผมอาจถือได้ว่าเป็นลักษณะเด่นที่สุดของแนวคิดแบบอิงธรรม ปกติเมื่อมนุษย์เรามีปัญหา เราก็ต้องหาทางแก้ไข และปกติอีกเช่นกันที่เมื่อเราคิดหาทางแก้ปัญหาก็ทำตามแต่ สิ่งที่เรามักคิดถึงเป็นอันดับแรกคือประสิทธิภาพของเครื่องมือหรือวิธีการที่เราจะใช้ ท่านผู้อ่านคงจำตำนานเรื่องการสร้างหลอดไฟฟ้าของทอมัส แอลวา เอดิสันได้ กว่าจะมาเป็นหลอดไฟฟ้าอย่างที่เราได้ใช้กันแพร่หลายอยู่เวลานี้ นักประดิษฐ์ท่านนี้ต้องลองผิดลองถูกมามาก ปัญหาที่ท่านผู้นี้ต้องการแก้คือ “ทำอย่างไรจึงจะสร้างหลอดไฟฟ้าที่ให้ความสว่างและทนทานตลอดจนประหยัดที่สุด” ผมไม่คิดว่าการทดลอง เอดิสันมีปัญหาก็จะต้องหนักอกหนักใจในทางอื่นนอกจากเรื่องประสิทธิภาพ ดังนั้นเราจึงอาจกล่าวได้ว่าการแก้ปัญหาเรื่องหลอดไฟของท่านผู้นี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องอื่นๆ นอกจากเรื่องประสิทธิภาพของผลผลิต แต่ในการแก้ปัญหาบางอย่าง เราไม่สามารถคิดเฉพาะในกรอบของประสิทธิภาพ เราต้องคิดเรื่องอื่นๆด้วย และเรื่องอื่นๆที่สำคัญเรื่องหนึ่งก็คือเรื่องจริยธรรม ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่ามีหมอจีนโบราณคนหนึ่ง เขาได้รับบัญชาให้ผลิตยาพิษแก่ราชสำนักเพื่อใช้กับงานด้านความมั่นคง งาน

ของเขาหากพิจารณาจากกรอบของประสิทธิภาพของผลผลิตก็ไม่ต่างจากเรื่องหลอดไฟข้างต้น คือเขาต้องหาทางสร้างยาพิษที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในทางต่างๆ เช่นพิษร้ายกาจมาก คนที่ได้รับต้องตายแน่นอนในเวลาอันรวดเร็ว กระบวนการสร้างก็ไม่ยุ่งยาก วัสดุสำหรับปรุงยาก็หาได้ง่าย เป็นต้น แต่สิ่งที่เขากำลังคำนึงถึงนี้ต่างจากหลอดไฟตรงที่เอาไปใช้งานในทางที่เป็นบาปคือฆ่าคน ดังนั้นเป็นไปได้ว่าหมอบางคนหากตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขนี้อาจถอนตัว ไม่ยอมทำ เพราะถือว่าสิ่งที่ตนกำลังทำนั้นผิดศีลธรรม แต่ก็อาจเป็นไปได้ที่หมอบางคนเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันนี้เขาอาจพิจารณาว่าเขามีหน้าที่เพียงปรุงยาพิษตามคำสั่งของราชสำนักเท่านั้น เขาไม่ได้ใช้ยาพิษนั้นด้วยตนเอง คนใช้คือผู้ต้องรับผิดชอบทางศีลธรรมในเรื่องนี้ ส่วนตัวเขาที่เป็นคนปรุงไม่เกี่ยว เมื่อคิดเช่นนี้เขาก็ไม่ปฏิเสธงานนั้นเหมือนคนแรก

กฎหมายนั้นในแง่หนึ่งคือเครื่องมือเพื่อใช้งานบางอย่างในสังคม ดังนั้นกฎหมายที่สร้างขึ้นย่อมต้องผ่านการพิจารณาในประเด็นเรื่องประสิทธิภาพมาแล้ว ปัญหาที่ว่าพ้นไปจากเรื่องประสิทธิภาพ กฎหมายเป็นเรื่องที่เราซึ่งเป็นคนสร้างจะต้องคิดคู่ไปกับศีลธรรมหรือไม่ คำตอบจากสำนักอิงธรรมคือต้องแน่นอน ทำไมนิติปรัชญาสำนักนี้จึงเห็นเช่นนั้น ทำไมสำนักนี้ไม่มองกฎหมายว่าเป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องมือนั้นอาจถูกใช้เพื่อการทำลายล้างได้ (ดังเช่นยาพิษในตัวอย่างข้างต้น) หากจะมีความชั่วร้ายในการนี้ก็ต้องเป็นผู้ใช้เครื่องมือคือกฎหมาย ตัวกฎหมายต้องเป็นกลาง คือไม่ดีไม่ชั่ว ฝ่ายสำนักอิงธรรมตอบคำถามนี้ว่ากฎหมายนั้นเนื่องจากเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม เกี่ยวข้องกับการมีพันธกิจที่จะต้องนำพาสังคมไปหาอุดมคติบางอย่าง ดังนั้นจะถือว่าเป็นเพียงเครื่องมือธรรมดาๆไม่ได้ อาจถือว่าเป็นเครื่องมือก็ได้ แต่เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่มีความรับผิดชอบมาก

กฎหมายจึงต้องแยกออกมาพิจารณาต่างหากจากเครื่องมือทั่วไป การที่กฎหมายเกี่ยวข้องกับ การพาณิชย์ไปหาอุดมคติบางอย่างที่ดั่งามสูงส่งนี้เองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ฝ่ายสำนักกฎหมายนี้เห็นว่ากฎหมายจะโดยกระบวนการได้มาหรือเนื้อหาจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องทางจริยธรรม กล่าวง่ายๆคือ *เราไม่ต้องการแค่เพียงกฎหมายที่ใช้งานได้ดีเท่านั้น แต่เราต้องการกฎหมายที่ดั่งามในทางศีลธรรมด้วย*

สิ่งที่กล่าวข้างต้นอาจยังฟังเป็นนามธรรมอยู่ ผมขอยกตัวอย่างประกอบดังนี้ ตัวอย่างนี้ผมขอใช้แนวคิดของแพทริก เดฟลินที่เอ่ยชื่อข้างต้นมาประกอบ เรื่องมีว่าสมัยหนึ่งประเทศอังกฤษมีกฎหมายเอาผิดผู้ประกอบอาชีพโสเภณีและผู้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ เป็นความผิดทางอาญา มีโทษจำคุก ต่อมาเมื่อมีคนเห็นว่าหากการประกอบอาชีพโสเภณีเกิดจากความสมัครใจและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ใคร ทำไมสังคมเรา(หมายถึงสังคมอังกฤษ)จะยังมีกฎหมายเอาผิดอยู่ เรื่องรักร่วมเพศนั้นยังเห็นชัดว่าที่มีกฎหมายเอาผิดนั้นไม่ชอบด้วยเหตุผลเลย เพราะมันเป็นเรื่องส่วนตัวของเขา รัฐสภาอังกฤษได้ตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาว่ากฎหมายเกี่ยวกับสองเรื่องนี้ควรยกเลิกได้หรือไม่ คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นได้ศึกษาเรื่องนี้อยู่พักหนึ่งก็เขียนรายงานเสนอรัฐสภาว่า “สมควรยกเลิก” โดยให้เหตุผลว่ากฎหมายดังกล่าวนี้เป็นภาระล้นละเมิดเสรีภาพส่วนตัวของบุคคล เดฟลินได้เขียนหนังสือแสดงความไม่เห็นด้วยกับมติของกรรมการที่ว่านั้น เหตุผลของท่านผู้นี้มีว่า เอาล่ะเราอาจเข้าใจเรื่องการที่รัฐไม่พึงเข้าไปล่วงละเมิดเสรีภาพของประชาชน แต่นอกจากหลักการเรื่องเสรีภาพนี้อาจยังมีหลักการอื่นที่สำคัญกว่า ทำไมคณะกรรมการที่ว่านี้จึงไม่พิจารณาหลักการอื่นๆด้วย ในประเทศอังกฤษนั้นเราทราบกันดีว่านักปรัชญาที่มีชื่อเสียงมากๆอย่างจอห์น สจิวท มิลล์ (John Stuart Mill) ได้เขียนหนังสือสนับสนุนการ

ที่รัฐจะต้องเปิดพื้นที่ในทางการเมืองและกฎหมายให้แก่เสรีภาพส่วนบุคคลอย่างไร หนังสือของมิลล์เกี่ยวกับเรื่องนี้ (เช่นเล่มที่ชื่อ *On Liberty*) ผมอ่านมาแล้วตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนปรัชญา ยอมรับว่าผู้เขียนเขียนลึกซึ้ง น่าคิด เดฟลินนั้นไม่เห็นด้วยกับหลักการเรื่องเสรีภาพที่มิลล์เสนอด้วยเหตุผลหลักๆว่า หากคนในสังคมจำนวนมากประพฤติตนเสื่อมเสีย แต่เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องส่วนตัวของเขา ดังนั้นรัฐจึงไม่มีสิทธิ์เข้าไปก้าวก่าย การที่รัฐไม่เข้าไปก้าวก่ายด้วยเหตุผลว่าเพราะเคารพในเสรีภาพส่วนบุคคล แม้จะเป็นเสรีภาพที่ถูกใช้ไปกับเรื่องเสเพลหรืออบายมุขก็ตาม ในท้ายที่สุดแล้วจะเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของสังคม เช่นหากเรามีพลเมืองที่กินเหล้าเมายามากๆ เทียบกลางคืนมากๆ สังคมเราก็อ่อนแอ ไข้ การกินเหล้าและเที่ยวกลางคืนเป็นเรื่องส่วนตัวของประชาชน ถ้าจะมีผลเสีย ผลเสียนั้นก็ตกแก่เขาเอง แต่การมองเช่นนี้เดฟลินคิดว่าเป็นการมองที่แคบ เพราะพิจารณาเฉพาะเรื่องที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น ยังมีผลเสียที่เป็นนามธรรมที่หลักการของมิลล์ไม่กล่าวถึง และผลเสียอันเป็นนามธรรมนี้เมื่อส่งผลกระทบก็ส่งผลกระทบมากกว่าเพราะกระทบสังคมโดยรวม ในทัศนะของเดฟลิน บทบาทหนึ่งของกฎหมายคือการเป็นเสาค้ำจุนความมั่นคงของสังคม ความมั่นคงของสังคมอาจมีได้หลายอย่าง แต่อย่างหนึ่งที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องโสเภณีและพฤติกรรมรักร่วมเพศก็คือความมั่นคงในทางศีลธรรม กล่าวอย่างเป็นอุปมา สังคมก็เหมือนบ้านเรือนที่ต้องมีเสาและโครง สังคมที่ผู้คนใช้ชีวิตส่วนตัวอย่างเสเพลไร้ธรรม พวกเขาอาจไม่ล่วงละเมิดใคร แต่สังคมที่เต็มไปด้วยคนเช่นนี้ก็เปรียบเหมือนบ้านที่มีเสาและโครงบ้านที่ผุกร่อนด้วยมอดและปลวก หากเราต้องการสังคมที่แข็งแรง เราต้องมีกฎหมายที่คอยดูแลควบคุมพฤติกรรมอันเกินขีดที่จริยธรรมของสังคมจะรับได้ โดยที่เรื่องเหล่านี้

บุคคลที่เกี่ยวข้องจะอ้างว่าเป็นกิจกรรมส่วนตัวไม่ได้ การประกอบอาชีพโสเภณีและการมีพฤติกรรมรักร่วมเพศเฉพาลินถือว่าเป็นตัวอย่างของพฤติกรรมที่เข้าข่ายที่ศีลธรรมของสังคมต้องเข้าไปเกี่ยวข้องผ่านทางกฎหมาย

ตัวอย่างเรื่องอาชีพโสเภณีและพฤติกรรมรักร่วมเพศข้างต้นนี้หากพิจารณาในกรอบจริยธรรมอื่นที่ไม่ใช่แบบที่เฉพาลินเชื่อถืออยู่ (อันได้แก่ศาสนาคริสต์) ก็อาจมีทัศนะที่ต่างไปได้ (เช่นหากพิจารณาจากกรอบความคิดของพระพุทธศาสนา ผมเชื่อว่าคำตอบจะออกมาไม่เป็นแบบนี้ เพราะจริยธรรมแบบพุทธมีแนวโน้มที่จะรับสองเรื่องนี้ในทางจริยธรรมได้มากกว่าศาสนาตระกูลยูดาเยฮันได้แก่ศาสนายูดาเย คริสต์ และอิสลาม) แต่นั่นก็ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าแนวคิดแบบสำนักอิงธรรมนี้เห็นว่าเหตุผลทางด้านกฎหมายที่จะใช้ในการบอกว่สิ่งนี้สังคมเราจะอนุญาตหรือไม่นั้น ในกรณีที่เรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับคำถามเรื่องดีชั่วผิดถูก เราต้องเอาหลักคิดทางด้านจริยธรรมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ตัวอย่างที่ชัดเจนมากที่สุดตัวอย่างหนึ่งสำหรับส่องให้เห็นท่าทีของนิติปรัชญาสำนักอิงธรรมก็คือเรื่องกฎหมายทำแท้ง เป็นไปได้ที่จะมีนักกฎหมายบางคนเสนอความคิดว่าปัญหาที่เราควรอนุญาตให้สตรีที่ตั้งครรภ์แล้วเจ้าตัวไม่ประสงค์จะเอาเด็กในครรภ์ไว้ทำแท้งได้หรือไม่เป็นปัญหาที่สามารถคิดในกรอบของ “ข้อเท็จจริง” เท่านั้นก็ได้ ที่ว่าคิดในกรอบของข้อเท็จจริงหมายความว่าคิดว่ “ถ้าอนุญาต จะอนุญาตแบบไหน ทุกแบบหรือบางแบบ และแบบที่อนุญาตนั้นอะไรคือประโยชน์ที่สังคมจะได้จากการอนุญาต ส่วนแบบที่ไม่อนุญาตนั้นสังคมได้ประโยชน์อะไรจากการไม่อนุญาตนั้น” ถ้าเราสามารถให้ข้อมูลได้ว่า การอนุญาตหรือไม่อนุญาต ก่อให้เกิดประโยชน์และโทษอย่างไร อย่างเป็นรูปธรรม ตรวจสอบได้ ไม่ขึ้นกับ

ความเห็นของคน ก็ถือว่าเราได้ข้อสรุปในการพิจารณาปัญหานี้ นักกฎหมายที่เสนอเช่นนี้เห็นว่า ถ้าถกกันด้วยข้อเท็จจริง เราจะมีข้อสรุป แต่ถ้าถกกันด้วยเรื่องอื่นเช่นเรื่องคุณค่า เรื่องก็จะไม่จบ

สำนักอิงธรรมไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ เพราะการทำแท้งเกี่ยวข้องกับ การตายของทารกในครรภ์ และทารกนั้นก็ เป็นมนุษย์ ดังนั้นต่อ ให้การอนุญาตจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ เช่นหญิงที่เป็นเจ้าของ ครรภ์ตลอดจนครอบครัวของหญิงนั้นที่กำลังประสบปัญหาไม่พร้อมที่ จะเลี้ยงดูลูกหลานคนใหม่ ประโยชน์เช่นนั้นก็ต้องมาทีหลังเรื่องที่ว่า การฆ่าทารกในครรภ์เป็นสิ่งที่สังคมเราจะอนุญาตหรือไม่ ดูเหมือนว่า หากคิดในกรอบของจริยธรรม น่าจะเป็นอันหมดทางที่จะทำให้เรา ยอมรับได้ว่าการฆ่าทารกในครรภ์เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะ (๑) ทารกนั้น เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ว่าเขาจะเกิดเพราะเหตุใด (เช่นเกิดอย่างที่คุณสมรส หรือชายหญิงไม่ตั้งใจ เกิดเพราะสตรีถูกข่มขืน เป็นต้น) เขาก็ไม่ เกี่ยวกับบุคคลที่ทำให้เขาเกิด เพราะทารกนั้นไม่ได้เสนอตัวมาเอง แต่ เขาถูกสร้างขึ้นโดยผู้อื่น (๒) หากเราถือว่าหลักการที่ว่า “บุคคลไม่ สมควรถูกยึดเยียดให้รับผิดชอบต่อสิ่งที่เขามิได้ก่อขึ้น” เป็นหลักการ ที่มีเหตุผล การอนุญาตให้ทำแท้งก็ขัดต่อหลักการที่ว่านี้ เพราะเรา กำลังบังคับให้ทารกที่เกิดมาโดยเจ้าตัวไม่ได้เลือกต้องรับผิดชอบต่อ การนั้นด้วยการสละชีวิตตน สังคมที่คิดเช่นนี้ถือว่าคิดอย่างเอาธรรม ขึ้นก่อน เมื่อเอาธรรมขึ้นก่อน และถือว่าธรรมสำคัญกว่าสิ่งอื่นใดหมด ประโยชน์ที่เป็นเรื่องของข้อเท็จจริงก็จะหมดความหมายไปเสียมาก ท่านผู้อ่านคงจินตนาการได้ว่า สังคมที่เอาธรรมขึ้นก่อนเช่นนี้คงไม่ยินดี จะให้เปิดบ่อนการพนันอย่างถูกกฎหมาย แม้จะมีงานวิจัยที่เชื่อถือได้ บอกว่าเปิดแล้วรัฐจะได้ประโยชน์ในรูปของเงินทองอย่างไรบ้าง เพราะ อะไรเราจึงไม่ควรให้เปิดบ่อน คำตอบคือเพราะมันไม่ถูก ธรรมจะบอก

เราว่าบางครั้งสังคมเราก็ต้องปฏิเสธประโยชน์ในรูปของวัตถุถ้าประโยชน์นั้นเกิดอย่างไม่ถูกต้อง

๑ กฎหมายที่ดีย่อมได้มาจากคนดี

หลักการข้อนี้อาจเริ่มต้นทำความเข้าใจได้ด้วยสิ่งที่ท่านพุทธทาสกล่าวอยู่เสมอว่า “ประชาธิปไตยไม่ใช่ประชาชนเป็นใหญ่ ประชาชนบ้่าบอาก็ได้ ถ้าประชาชนเห็นแก่ตัว ก็ฉิบหายหมด ประชาธิปไตยหมายถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่” ในทัศนะของท่านพุทธทาส การปกครองซึ่งรวมถึงการออกกฎหมายเพื่อกำหนดลักษณะของสังคมว่าจะเป็นอย่างไรนั้นต้องอยู่ในมือของคนดี ซึ่งอาจจะเพียงไม่กี่คนก็ได้ คนดีเหล่านี้จะทำหน้าที่กำหนดทิศทางของสังคม โดยเอาธรรมเป็นเครื่องส่องทาง จะเห็นว่าหลักการข้อนี้ว่าไปแล้วก็ตามมาจากหลักการข้างต้น คือเมื่อเอาธรรมนำหน้า ก็ต้องให้คนที่รู้ธรรมมาเป็นผู้นำทางว่าสังคมเราจะไปทางไหน แนวคิดของท่านพุทธทาสนี้ใกล้เคียงกับแนวคิดของเพลโตตามที่แสดงเอาไว้ในหนังสือเรื่อง *The Republic* ในหนังสือที่ว่านี้ เพลโตแบ่งคนในสังคมออกเป็นสามพวกหลักๆ พวกแรกคือประชาชนคนธรรมดาที่ไม่ได้มีอุดมคติอะไรในชีวิต สิ่งที่คุณเหล่านี้คิดมีเพียงเรื่องทำมาหากินและเสพสุขทางเนื้อหนังเท่านั้น คนเหล่านี้เพลโตเชื่อว่าเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม พวกที่สองคือทหาร คนพวกนี้ไม่สนใจเรื่องการทำมาหากินเพื่อสะสมความมั่งคั่ง เคารพในศักดิ์ศรีของตน รังเกียจความร่ำรวยที่ได้มาโดยการทุจริตหรือประจบสอพลอผู้มีอำนาจ ทหารมีลักษณะเด่นทางด้านความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ เด็ดขาด ไม่เห็นแก่ได้ แต่ก็มีลักษณะด้อยคือไม่ค่อยมีปัญหาอันลึกซึ้งที่จะมองเห็นหรือคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ความยุติธรรม คนประเภทที่สองนี้มีจำนวนรองลงมาจากพวกแรก แต่สัดส่วนก็ต่างกันมาก (พวกแรกอาจคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ราว ๘๐ ทหาร

ประมาณ ๑๕) พวกสุดท้ายเป็นคนส่วนน้อย ราว ๕% เพลโตกล่าวว่า เป็นคนมีปัญหา รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก รู้ว่าอะไรคือธรรมอะไรคือ อธรรม รู้ว่าอะไรคือความงาม ความดี และสิ่งสูงส่งที่มนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและสังคมพึงเข้าถึง คนสามประเภทนี้ เพลโตถือว่าเป็นคนดีที่ถูกแยกออกจากกันโดยการศึกษาของรัฐ (คือผลการศึกษจะทำให้รัฐแยกได้ว่าใครเป็นใคร) บุคคลประเภทที่สามนี้เพลโตเสนอว่าควรเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง เพราะเข้าถึงธรรมมากกว่าคนอื่น การปกครองบ้านเมืองนั้นเพลโตอุปมาว่าเหมือนการเดินทางไปหาแสงสว่าง คนส่วนใหญ่ในสังคม (คือคนประเภทแรก) นั้นเพลโตกล่าวว่าไม่เคยเห็นแสงสว่าง ในหนังสือเล่มข้างต้น เพลโตได้อุปมาคนเหล่านี้ว่าเหมือนคนถูกล่ามเอาไว้ในถ้ำมาตั้งแต่เกิด เห็นแต่เงาที่ปรากฏบนผนังถ้ำ ก็ทึกทักเอาว่าเงาดำๆเหล่านั้นเป็นความงามและความดีอันสูงสุดแล้ว แต่ผู้ที่สลัดโซ่ตรวนนั้นได้แล้วและได้ออกมายลสิ่งต่างๆนอกถ้ำจะเห็นว่าเงาเหล่านั้นไม่ได้มีค่าอะไรเลย ดอกไม้จริงที่เห็นกลางแสงตะวันนั้นงามกว่าเงาของดอกไม้ที่ปรากฏบนผนังถ้ำอย่างไม่มีอาจเทียบกันได้เลย หากกล่าวตามคติของพระพุทธศาสนาก็อาจกล่าวได้ว่าคนเหล่านี้ตกอยู่ในห้วงของอวิชชา รู้เพียงว่าอะไรคือประโยชน์ของมัน และสิ่งเหล่านี้ที่ว่าดีก็วัดจากการได้มาง่ายๆและเป็นเรื่องตอบสนองความสุขทางวัตถุเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องเพื่อความดีงามของสังคมเลย เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่ถูกที่จะให้คนที่ถูกอวิชชาครอบงำหรือไม่เคยเห็นแสงสว่างเลยได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำพาสังคมเราไปข้างหน้า

ในภาพกว้าง ท่านพุทธทาสและเพลโตเห็นตรงกันว่าผู้ปกครองต้องเป็นคนดี แต่ในแง่รายละเอียด เพลโตเห็นว่า การปกครองนั้นจำเป็นต้องลงโทษหรือกระหนาบคนไม่ดีด้วยกฎหมาย จำต้องมีผู้ที่เข้มแข็งมาคอยเป็นไม้เป็นมือให้ นี่คือที่มาของแนวคิดของเพลโตที่เสนอว่าใน

การปกครองนั้น ทหารจะต้องร่วมมือกับปราชญ์ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ คนเรานั้นไม่ได้เป็นทหารหรือเป็นปราชญ์มาตั้งแต่แรก ความเป็นทหาร และปราชญ์จะแสดงตัวออกเมื่อได้รับการศึกษาจากรัฐ การศึกษานั้นจะ “ร้อน” คนประเภทต่างๆออกจากกัน คนที่กล้าหาญเด็ดเดี่ยว รักความ ยุติธรรม แต่ปัญญาไม่ถึงขั้นจะเป็นปราชญ์ก็คือบุคคลที่สมควรเป็นไม้ เป็นมือให้แก่ปราชญ์ ส่วนปราชญ์นั้นไม่ใช่คนที่น่าเกรงขาม ไม่มีกำลัง ก็จำต้องอาศัยคนประเภททหารนั่นเองเป็นมือไม้ให้เมื่อต้องกำราบคน พาลประเภทที่ต้องกำราบด้วยกำลัง พระพุทธศาสนาเองก็เห็นคล้ายๆ กันนี้ ดังพระพุทธองค์เองก็ทรงมีพระอัครสาวกซ้ายขวาที่ทำหน้าที่ แตกต่างกัน พระสารีบุตรนั้นเป็นอัครสาวกเบื้องขวา เป็นคนนุ่มนวล เป็นปราชญ์ เมื่อต้องทำงานที่นุ่มนวลก็ทรงใช้พระสารีบุตร ส่วนพระ โมคคัลลานะนั้นเป็นผู้ที่เด็ดขาดขึงขัง เมื่อต้องทำงานที่ต้องการความ เกรงใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยก็ทรงใช้พระโมคคัลลานะ สรุปคือ การ ปกครองตามทัศนะของเพลโตและพระพุทธศาสนานั้นหมายถึงการ นำพาสังคมทั้งสังคมไปหาแสงสว่างแห่งความดีงาม จึงจำเป็นต้องใช้ผู้ ที่เข้าถึงธรรม คือมีดวงตาแห่งปัญญาหยั่งเห็นว่าอะไรคือความดีงาม เป็นผู้นำสังคมไป จะอาศัยเสียงของพลเมืองส่วนใหญ่ที่จมอยู่ในความ มีดมนแห่งกิเลสตัณหาไม่ได้เลย หากเปรียบเทียบการนำพาประเทศไปหา อุดมคติอันดีงามเสมือนการบังคับนาวา ผู้กุมหางเลื่อย่อมต้องได้แก่ ปราชญ์หรือธรรมราชาเท่านั้น หากให้คนที่ไม่เหมาะสมมากุมหางเลือ เรือนั้นก็ย่อมเถลไถลออกนอกทาง ไปหาความมีดมนอนธการตาม อำนาจของกิเลสเท่านั้นเอง

แนวคิดของเพลโตและพระพุทธศาสนาไม่จำเป็นว่าจะต้องอิงอยู่ กับการปกครองแบบที่มีกษัตริย์เป็นผู้นำพาสังคมเท่านั้น ในการ ปกครองสมัยใหม่ก็สามารถใช้แนวคิดดังกล่าวนี้ได้เช่นเดียวกัน เช่น

เปลี่ยนกษัตริย์มาเป็นปราชญ์ธรรมดาๆที่นั่งประชุมกันอยู่เป็นคณะ ทำหน้าที่ปกครองและออกกฎหมายเพื่อให้สังคมเดินไปหาอุดมคติที่ดั่งาม ประเด็นสำคัญนั้นอยู่ที่ว่าผู้ตรากฎหมายจะต้องเป็นคนดี ไม่เห็นแก่ตัว รู้ว่าอะไรคือแก่นสารของชีวิต รู้ว่าอะไรคือสาระสำคัญของการเป็น สังคมอารยชน จะอย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าในการได้มาซึ่งบุคคลที่จะ มาทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ การปกครองแบบประชาธิปไตยที่ให้ “เสียง” แก่คนทุกคนในสังคมเท่าเทียมกันจะไม่เอื้อเท่าใดนัก เพราะประชาชน เป็นอย่างไร คนที่เขาเลือกก็จะเป็นอย่างนั้น (ปัญหาการเมืองไทยเรา เวลานี้ก็ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมดาๆข้อนี้เอง ชาวบ้านเลือกผู้แทน ตามที่ชอบ ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นคนที่เหมาะสมแก่การบริหาร บ้านเมือง) ดังนั้นแนวคิดทางด้านนิติปรัชญาของสำนักอิงธรรมนี้ว่าไป แล้วก็ค่อนข้างจะเข้ากันได้ดีกับระบบการปกครองแบบที่ไม่ให้เสียงแก่ พลเมืองทุกคนเท่าเทียมกัน เฉพาะเสียงของผู้ที่เห็นธรรมเท่านั้นที่จะ ได้รับการรับฟัง ท่านพุทธทาสก็กล่าวชัดว่าฟังเสียงพลเมืองส่วนใหญ่ ไม่ได้ เพราะพลเมืองบ้าก็ได้ ประชาธิปไตยโดยคนบ้าก็เป็นประชาธิปไตย แต่เป็นประชาธิปไตยชนิดที่จะนำไปสู่ความหายนะ

ที่กล่าวมานี้ท่านผู้อ่านโปรดอย่าได้ทักท้วงว่าแนวคิดแบบอิงธรรมไม่ อาจปรากฏในสังคมประชาธิปไตยได้เลย การมีคนอย่างมหาตมา คานธีนั้นผมคิดว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงว่า “ธรรม” ก็สามารถเปล่ง แสงขึ้นท่ามกลางความมืดมนแล้วนำพามหาชนไปยังปลายทางที่ดั่งาม ได้ โดยไม่จำเป็นว่าคบเพลิงแห่งธรรมนั้นจะต้องอยู่ในมือของชนชั้น พิเศษเท่านั้น คานธีเป็นสามัญชน แต่เป็นสามัญชนที่อยู่กับธรรมมาทั้ง ชีวิต ในสังคมประชาธิปไตย คนบางประเภทที่มีบทบาทในสังคมนั้นไม่ ได้มาจากการเลือกของประชาชน แต่ก็อาจได้รับการสนับสนุนจาก มหาชนหลังจากที่ผู้คนเห็นว่าได้กระทำสิ่งอันเป็นคุณูปการแก่ชาติ เช่น

พระ ข้าราชการประจำ ประชาชนชาวบ้าน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน เป็นต้น คนเหล่านี้แหละที่ผมเห็นว่าจะเป็นสื่อกลางในการนำเอาหลักนิติ-ปรัชญาแบบอิงธรรมไปใช้ให้เกิดผล ในแง่ของการช่วยกันออกความเห็นเวลาที่สังคมเราดำริจะตรากฎหมายบางอย่างที่มีผลกระทบต่อศีลธรรม และคุณค่าอื่นๆในทางสังคม เช่นความยุติธรรม การล่งล้ำความเป็นมนุษย์ของพลเมือง เป็นต้น

สมมติว่าเราจะตีความเรื่องการ “เข้าถึงธรรม” อันเป็นคุณสมบัติที่จะต้องมีในผู้ที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งกฎหมายให้อ่อนลงมาว่า หมายถึง “ความสามารถในการใช้เหตุผลอย่างปราศจากอคติ” แนวคิดของสำนักอิงธรรมที่เสนอว่ากฎหมายที่ดีจะต้องมาจากคนดีนั้นก็อาจปรากฏชัดขึ้นและสามารถปรากฏในสังคมที่ใช้การปกครองแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ได้ มีนักปรัชญาสังคมสมัยใหม่อยู่คนหนึ่งชื่อจอห์น รอลส์ (John Rawls) ท่านผู้นี้มีชื่อเสียงโด่งดังจากหนังสือเล่มหนึ่งที่ชื่อ *A Theory of Justice* ใจความหลักๆของหนังสือนี้มีว่า หากสังคมเราจะคิดหาสิ่งที่เรียกว่าความยุติธรรมสำหรับทุกคนในสังคม วิธีการในการได้มาซึ่งความยุติธรรมนั้น (ซึ่งอาจแตกต่างกันในทางรูปแบบได้ในแต่ละสังคม ทว่าเนื้อหาก็คงจะเป็นอย่างเดียวกัน คือว่าด้วยความยุติธรรม และความยุติธรรมนี้รอลส์เห็นว่าเป็นคุณค่าสากล) จะต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๒ ข้อคือ

(ก) เสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะต้องได้รับการคุ้มครองโดยรัฐ

(ข) ในกรณีที่รัฐจำเป็นต้องละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลบางคน การละเมิดนั้นสามารถกระทำได้ต่อเมื่อมีข้อบ่งชี้หนักแน่นว่าคนที่ด้อยโอกาสในสังคมจะได้ประโยชน์จากการนั้น

หลักการข้อแรกนั้นเป็นหลักการที่รอลส์เห็นว่าชัดเจนในตัวเองว่าเป็นเรื่องที่ถูกธรรม ผิดไปจากนี้แล้วก็ไม่ถูก ปรัชญาการเมืองแบบเริ่มต้นก็

บอกว่า “เสรีภาพของพลเมืองไม่มีความหมายเลยในประเทศของเรา แต่ก็ไม่ต้องห่วงนะ เราจะดูแลพวกท่านให้อยู่ดีกินดี” เป็นสิ่งที่นักปรัชญาท่านนี้เห็นว่าเริ่มต้นก็ผิดแล้ว เสรีภาพนั้นเป็นคุณค่าของชีวิต เป็นสิ่งแสดงว่าเราเป็นคน ไม่ใช่วัวควาย แต่ขอให้สังเกตว่า นักปรัชญาท่านนี้กล่าวถึงเสรีภาพอย่างมีเงื่อนไข คือเสรีภาพนั้นโดยตัวมันเองเป็นของดี (เพราะคนเราหากไม่มีสิ่งนี้เสียแล้วก็ไม่รู้จะมีชีวิตอยู่ไปทำไม) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เสรีภาพของปัจเจกบุคคลนั้นจะเป็นสิ่งที่รัฐเข้าไปก้าวก่ายไม่ได้เลย ตรงกันข้าม รัฐจำเป็นต้องเข้าไปก้าวก่าย เสรีภาพของปัจเจกบุคคลบางกลุ่มบางประเภทในบางสถานการณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดความยุติธรรม การที่รัฐอยู่เฉยๆ ไม่แทรกแซงใคร เพราะเคารพเสรีภาพของเขานั้นกลับจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ดังนั้นท่านผู้นี้จึงเสนอว่า การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลนั้นทำได้ และควรกระทำด้วย แต่ทั้งนี้การละเมิดนั้นผู้ได้ประโยชน์จะต้องได้แก่คนที่ด้อยกว่าผู้อื่นในทางสังคม

แนวคิดของรอลส์นี้ส่วนหนึ่งมาจากความเห็นของท่านผู้นี้ที่มองว่าปรัชญาการเมืองสองระบบคือเสรีนิยมกับสังคมนิยมนั้นต่างก็สุดโต่งไปคนละทาง เสรีนิยมนั้นถือว่ารัฐเป็นเสมือนกรรมการตัดสินการแข่งขัน กีฬา ส่วนประชาชนก็เหมือนนักกีฬาที่ลงสนามแข่งขันกัน เป็นธรรมดาว่าผู้แข็งแรงหรือมีฝีมือกว่าย่อมชนะการแข่งขัน หน้าที่ของกรรมการอยู่ที่การรักษากฎกติกาของการแข่งขันให้ยุติธรรม คือไม่ให้ใครล่วงละเมิดกฎกติกา กรรมการต้องวางตัวเป็นกลาง และรับว่าเป็นธรรมดาที่ต้องมีผู้แพ้ผู้ชนะในการแข่งขัน ไม่ใช่หน้าที่ของกรรมการที่จะไปหวังให้ผู้เข้าแข่งขันบางคนที่ดีกว่าเขา และพยายามช่วยเหลือ เพราะทำอย่างนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นกรรมการที่จะต้องทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม แนวคิดนี้รอลส์เห็นว่าไม่ดีตรงที่ท้ายที่สุดรัฐก็จำเป็นต้อง

ละเลยคนจำนวนหนึ่งที่เกิดมาด้อยกว่าผู้อื่น จะเพราะยากจนหรือเพราะธรรมชาติสร้างมาให้มีข้อจำกัด การละเลยคนเหล่านี้รอลส์ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่อาจทำได้ เพราะหากรัฐไม่ทำหน้าที่อุ้มชูคนเหล่านี้ เราจะหวังให้ใครอุ้มชู ส่วนสังคมนิยมนั้นก็มุ่งแต่จะปรับให้ทุกคนเท่ากัน วิธีปรับก็คือให้ทุกคนเป็นเหมือนข้าราชการ ทรัพย์สินส่วนตัวมีไม่ได้ ทุกอย่างเป็นของที่รัฐจะจัดสรรให้ ทุกคนทำงานเต็มที่ เมื่อได้ผลงานมาแล้วก็เอามารวมกัน จากกองนั้นรัฐก็จะจัดสรรกลับไปให้แต่ละคนตามความเหมาะสม ระบบนี้ไม่เคารพชีวิตส่วนตัวของพลเมือง ไม่เคารพว่าคนบางคนเหนือกว่าคนอื่น ผลิตได้มากกว่าคนอื่น แต่เขากลับได้รับผลแห่งแรงงานนั้นไม่ต่างจากคนอื่น

เมื่อเห็นเช่นนี้ รอลส์จึงเสนอหลักการข้อแรกว่ารัฐจะต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล คือเคารพว่าเขาเป็นเจ้าของชีวิตเขา และเขาเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่หามาได้อย่างสุจริต เงินในกระเป๋าของพลเมืองนั้นรัฐจะไปล้วงเอามาเฉยๆไม่ได้ เพราะนั่นคือการปล้น จะอย่างไรก็ตาม คนเราเกิดมาไม่เท่ากัน คนบางคนหาเงินเก่ง จึงร่ำรวยกว่าคนอื่น ส่วนบางคนเกิดมาด้อย หาเงินไม่เก่ง ก็ยากจน แล้วกองแห่งทรัพย์สินแตกต่างกันนั้นก็จะถูกถ่ายโอนไปยังอนุชน สร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจให้แก่คนรุ่นต่อไป ซึ่งเป็นไปได้ที่อนุชนลูกหลานของคนยากจนบางคนก็ฉลาดเท่าๆกับลูกคนรายนั้นแหละหรืออาจฉลาดกว่า ด้วยคุณสมบัติอันนี้ในทางจริยธรรมเขาควรมีชีวิตที่ดีกว่าบรรพชน แต่เพราะเกิดในครอบครัวที่ยากจน โอกาสที่จะแข่งขันกับลูกคนรวยก็เป็นไปได้ยาก เพราะจะแข่งขันได้ก็ต้องมีความรู้ จะมีความรู้ก็ต้องมีการศึกษา จะมีการศึกษาก็ต้องมีเงิน เมื่อไม่มีเงินทุกสิ่งทีกล่าวมานั้นก็เป็นแต่เพียงสายลมที่ว่างเปล่าเท่านั้นเอง

ปรัชญาเสรีนิยมแบบมองว่ารัฐเป็นเพียงกรรมการห้ามมวายนั้น

ท้ายที่สุดก็เป็นช่องให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะนักมวยฝ่ายหนึ่งนั้นมีต้นทุนดี เป็นนักมวยอาชีพ ถูกฝึกมาเพื่อการแข่งขันโดยเฉพาะ ร่างกายแข็งแรงใหญ่โตและได้รับการประคบประหงมมาอย่างดี เพราะเจ้าของค่ายมีเงิน ส่วนอีกฝ่ายเป็นนักมวยชาวบ้าน ร่างกายผอมกะหร่องเพราะขาดอาหาร ชกกันก็ครั้งฝ่ายแรกก็ชนะ การปล่อยให้ฝ่ายที่ได้เปรียบชนะอยู่วันแล้ววันเล่านั้นรอลส์คิดว่านี่เป็นความไม่ยุติธรรม จริงที่ว่าในการแข่งขันผู้สมควรชนะก็ต้องได้ชัย แต่เบื้องหลังหลักการนี้ สองฝ่ายที่เข้าแข่งขันต้องมีพื้นไม่ต่างกันมาก รุ่นปู่ย่าเราอาจรับได้ว่าสองครอบครัวต่างกันเพราะฝ่ายหนึ่งฉลาดแต่อีกฝ่ายไม่ฉลาด แต่เมื่อตกมาถึงรุ่นหลาน หลานที่ฉลาดแห่งครอบครัวที่ยากจนสมควรมีชีวิตที่ดีกว่าบรรพชน เพราะอะไร เพราะเขาต่างจากบรรพชนนี่คือสิทธิในทางธรรมที่รัฐจะต้องปกป้องและเคารพรักษาให้แก่เขา โปรดลิ่งเกิดนะครับว่า ลึกลงนั้นรอลส์เชื่อในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการข้อหนึ่งของนิติปรัชญาสำนักอิงธรรม หากไม่เชื่อสิ่งนี้ เราจะไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมเขาจึงเสนอหลักการสองข้อข้างต้นนั้น ปรัชญาเสรีนิยมแบบสุดเหวี่ยงนั้นไม่ยอมรับเรื่องที่ว่าคนที่เกิดมาด้อยกว่าเขาก็เป็นคน เมื่อเป็นคนเขาก็ไม่ควรถูกปล่อยให้ถูกชกคว่ำข้าวเม่าบนเวทีอยู่วันแล้ววันเล่าเช่นนั้น เพราะอะไร... เพราะเขาเป็นคนเหมือนคนอื่นนั่นไงล่ะ...

รอลส์คิดว่าเราต้องหาทางช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าเขาในสังคมเหล่านี้ เพราะสังคมที่ไม่คิดช่วยคนเช่นนี้ไม่ควรถือว่าเป็นสังคมอารยะ แต่ปัญหามีว่ารัฐจะเข้าไปช่วยเหลือคนเหล่านี้ได้อย่างไร จึงจะยังคงความสง่างาม สมกับที่เป็นรัฐที่ใช้ปัญญาและธรรมในการบริหารบ้านเมือง... และที่สำคัญคือ ยังคงหลักการเคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลตามหลักการข้อแรกเอาไว้อย่างมั่นคง

ท่านผู้อ่านอาจมองเห็นภาพได้ไม่ยากว่า การช่วยเหลือผู้ด้อยกว่า เขาในสังคมนั้นอาจทำได้ด้วยการที่รัฐเข้าไปอุ้มชูในทางการศึกษาและสวัสดิการอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งการนี้รัฐต้องมีกองทุนที่ตั้งเอาไว้สำหรับรองรับ แน่นอนว่ากองทุนนี้ย่อมต้องมาจากเงินภาษีที่ประชาชนจ่ายให้แก่รัฐ สมมติว่ารัฐคำนวณดูแล้วเห็นว่ากองทุนดังกล่าวนี้สามารถก่อตั้งขึ้นด้วยการจัดเก็บภาษีพิเศษ เช่นภาษีมรดก หรือภาษีที่ดิน โดยที่ภาษีเหล่านี้เก็บจากคนรวยและเก็บในอัตราพิเศษ คนรวยที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายภาษีพิเศษเหล่านี้ก็อาจอ้างว่ารัฐกำลัง “ปล้น” พวกเขาเพื่อเอาเงินที่ได้ไปเลี้ยงดูคนยากไร้ ซึ่งทั้งหมดนี้ในท้ายที่สุดแล้วก็เป็นการที่รัฐเบียดเบียนแทรกแซงสิทธิเสรีภาพของคนรวย รอลส์ตอบว่า สิ่งที่สังคมเราต้องการก็คือหาคำอธิบายมาเพื่อบอกคนรวยว่าพวกคุณพูดอย่างนั้นไม่ถูกหรอก ตามหลักการข้อที่สองของหลักความยุติธรรมของรอลส์ การที่รัฐจัดเก็บภาษีมรดกของคนรวยเป็นต้นนั้นแม้จะเป็นการล่วงละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลซึ่งได้แก่คนรวย แต่หากมีข้อบ่งชี้ชัดเจนว่าการล่วงละเมิดเสรีภาพของคนรวยนี้ คนที่มีสถานะต่ำด้อยกว่าผู้อื่นในสังคมจะได้ประโยชน์ รัฐย่อมมีความชอบธรรมที่จะดำเนินการ เวลานี้บางประเทศในโลกก็จัดเก็บภาษีมรดกตามที่กล่าวมานี้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมของรอลส์

การที่รัฐจะออกกฎหมายเพื่อถ่ายเททรัพย์สินส่วนหนึ่งของคนรวยมาจุนเจือคนด้อยโอกาสในสังคมนั้น รอลส์คิดว่าสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล และรอลส์ยังเชื่อด้วยว่าคนรวยที่ได้รับผลกระทบจากเรื่องนี้ หากคิดด้วยเหตุผลตามที่ผมจะแสดงต่อไปนี้ ก็เชื่อแน่ว่าคนรวยก็จะจำนนต่อเหตุผลและยอมรับในท้ายที่สุดว่า ถูกต้องแล้วที่สังคมเรามีกฎหมายทำนองนี้ เหตุผลของรอลส์นั้นเป็นดังนี้...

เริ่มแรกทีเดียว เมื่อเราจะคิดหาหลักเกณฑ์สำหรับปกป้องคุ้มครอง

ครองคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขภายใต้นามของความยุติธรรมหรือความเป็นธรรม เราจะให้แต่ละคนคิดจากอะไร แน่ใจว่าในสังคมนั้นผู้คนเกิดมาต่างกัน มีชีวิตต่างกัน ปกติคนเราเมื่อจะคิดหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องใด ก็มักใช้ “ตนเอง” เป็นหลักตัดสินตนเองในที่นี้ก็คือชีวิตและประสบการณ์ทั้งหมดที่หลอมรวมขึ้นเป็นชีวิตของคนผู้นั้น ครั้งหนึ่งผมเคยอ่านบทสัมภาษณ์ของดาราดึงท่านหนึ่ง ท่านผู้นี้เล่าว่า เดิมนั้นเธอรังเกียจพวกที่ขับมอเตอร์ไซค์ตามท้องถนนมาก ที่เธอรังเกียจเพราะเธอมีประสบการณ์ที่ไม่ดีกับคนเหล่านี้ เธอพูดว่า “ไม่รู้พวกมันจะรีบร้อนกันไปไหน ช่องทางแคบๆมันก็จะตีถนนเบียดแทรกเราไป” ผมเข้าใจว่าท่านผู้อ่านที่ขับรถยนต์บนท้องถนนในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯน่าจะเข้าใจความรู้สึกของเธอผู้นี้ได้ ผมเองก็เคยโดนมอเตอร์ไซค์เฉี่ยวสองสามครั้ง เฉี่ยวแล้วก็ไม่รับผิดชอบหนีไปเลย เราก็เรียกร้องอะไรจากใครไม่ได้ ต่อมาวันหนึ่ง ดาราคนนี้จำต้องรีบไปที่กองถ่าย รถติดมาก เธอต้องนั่งมอเตอร์ไซค์รับจ้างไปตอนนี้เองที่เธอมีประสบการณ์ใหม่ คือแต่ก่อนมองคนขับมอเตอร์ไซค์จากสายตาของคนที่อยู่ในรถยนต์ แต่คราวนี้เธอเป็นคนนั่งมอเตอร์ไซค์เสียเอง เธอเล่าว่า “พี่ก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าพวกที่นั่งรถแก๊งแพงๆนั้นช่างไม่มีน้ำใจเอาเสียเลย ไอ้เราก็รีบ ท่านก็จอดรถเบียดกันแน่น พอจะเว้นที่ว่างให้เราได้ไปก็ไม่เว้น เราอุตส่าห์ค่อยๆเบียดแทรกไปอย่างระมัดระวังก็มาถล่มตาด่าเราอีก” ดูเหมือนดาราดึงท่านนี้จะพูดในตอนท้ายๆของบทสัมภาษณ์ว่า ตั้งแต่วันที่ได้นั่งมอเตอร์ไซค์เป็นต้นมา เธอเปลี่ยนความคิดไปมากเวลาที่ขับรถยนต์แล้วมองไปที่คนขับมอเตอร์ไซค์ทั้งหลาย ตัวอย่างที่ผมยกมานี้เป็นเพียงเหตุการณ์เล็กๆในชีวิตของคน แต่ก็ส่งผลทำให้เจ้าตัวเปลี่ยนความคิด ท่านผู้อ่านน่าจะนึกภาพออกว่าหากคนเราแต่ละคนใช้ประสบการณ์หรือสิ่งที่รับรู้

มาตลอดชีวิตในฐานะที่เป็นตัวของเราแล้วละก็ ตัวตนของแต่ละคนจะมีผลต่อความคิดในเรื่องต่างๆมากมายปานใด

คนรวยกับคนจนนั้นมีชีวิตที่ต่างกัน ตัวตนของคนสองกลุ่มนี้จึงต่างกัน เมื่อรัฐดำริจะจัดเก็บภาษีมรดกเป็นต้นเพื่อถ่ายเทเงินจากคนรวยในสัดส่วนที่มีเหตุผลอันสามารถอธิบายได้มาเป็นกองทุนฉุกเฉินคนยากจน แน่แน่นอนว่า คนยากจนย่อมเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขาได้ประโยชน์จากการนี้ แต่คนรายนั้นเสียประโยชน์ ตัวตนที่ถูกกระทบนั้นจะทำให้คนเหล่านี้คัดค้านกฎหมายที่ว่านี้ทันที เรื่องนี้รอลส์เห็นว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดา เราไม่ควรตำหนิคนรวยว่าช่างไม่เห็นแก่คนยากจนบ้างเสียเลย เพราะหากเรามีชีวิตแบบเขา คือหาเงินได้มาก และเงินทองที่มากมายเหล่านั้นเราก็หามาได้จากความสามารถของเราแท้ๆ ไม่ได้ทุจริตคดโกงใครมาเลย เรื่องอะไรที่เราจะยินดีให้คนอื่นมาล้วงไปจากกระเป๋าเรา เชื่อกันว่าคนในสังคมที่เสียภาษีให้แก่รัฐนั้นพยายามที่สุดที่จะเสียภาษีให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สังเกตจากการที่พอมือช่องทางที่จะลดหย่อนภาษี เราเป็นต้องใช้ช่องทางนั้นกันถ้วนทุกคน คนจนก็คิดอย่างนี้ เพียงแต่เขาจนจึงไม่ต้องจ่ายภาษีเท่านั้นเอง หากมีเงินที่จะต้องจ่าย เขาก็จะคิดไม่ต่างจากคนอื่นๆ

รอลส์นั้นเชื่อว่าชีวิตของคนเรามีเปลือกหุ้มอยู่หลายชั้น (รอลส์ไม่ได้พูดอย่างนี้ตรงๆ ผมเป็นคนอุปมาให้เพื่อท่านผู้อ่านจะได้เข้าใจเขามากขึ้น) ความเป็นคนรวยหรือจนนั้นว่าไปแล้วเป็นเปลือกชั้นนอก เพราะมันเป็นเพียงสถานะทางสังคมที่ไม่จีรังยั่งยืนอะไรเลย วันนี้อรวย วันหน้าก็อาจจนได้ อะไรก็ตามที่เป็นเปลือกนอก สิ่งนี้ก็สามารถอยู่ในอำนาจของเหตุผลหรือปัญญาของมนุษย์เราที่จะเอาชนะได้ รอลส์เชื่อว่าภายในตัวของคนรวยและคนจนนั้นมี “เนื้อใน” บางอย่างเหมือนกัน สิ่งนี้คือปัญญา ปัญญาอาจไม่แสดงตัวออกมากนักในคนบางคนเช่นคน

ที่เรียนหนังสือน้อย อ่านหนังสือน้อย ไม่ค่อยได้คิดอะไรจริงจัง แต่คนที่รู้น้อยอ่านน้อยเหล่านี้เมื่อได้ฟังเรื่องที่ลึกซึ้งก็สามารถอุทานออกมาได้ว่า “เออ... จริงวะอ้ายเปรต...” ที่เขาสามารถอุทานเช่นนั้นก็เพราะในตัวของเขา มีเนื้อในที่เรียกว่าปัญญาที่อยู่ และด้วยเนื้อในที่ทุกคนมีอยู่ด้วยกันนี่เองที่รอลส์เชื่อว่า เราจะสามารถใช้สิ่งนี้แหละเป็นฐานของการคิดหาเรื่องความยุติธรรมสำหรับทุกคนในสังคม

ต่อไปนี้ผมขอแต่งเป็นเรื่องสมมติ เพื่อให้เข้าใจแนวคิดของรอลส์ ในตอนต่อไปได้มากขึ้น สมมติว่ารอลส์กำลังพูดโน้มน้าวใจคนในหมู่บ้านแห่งหนึ่งว่าหมู่บ้านนั้นควรมีหลักการที่จะปกป้องให้คนทุกคนอยู่ภายใต้ความเป็นธรรมอันเดียวกัน โดยเฉพาะความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจอย่างไร เขาพูดว่า...

“พ่อแม่พี่น้องครับ ผมทราบว่าเราในหมู่บ้านนี้ต่างกันทางฐานะ ความคิด และอะไรอีกหลายอย่าง บางท่านร่ำรวย บางท่านฐานะปานกลาง แต่บางท่านก็ขัดสนเสียเหลือเกิน ผมคิดว่า หมู่บ้านเราควรมีหลักประกันบางอย่างที่จะให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก อย่างไม่ต้องหวาดวิตกว่าอนาคตของชีวิตตนและลูกหลานจะเป็นอย่างไร หลักประกันนี้ผมขอเรียกว่าความเป็นธรรมหรือความยุติธรรม หากเรามีสิ่งนี้ เราทุกคนก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไปตราบนานเท่านาน

ผมขอพูดถึงท่านที่ร่ำรวยและมีฐานะดีกว่าคนอื่นก่อน แน่แน่นอนว่าที่ท่านร่ำรวยเพราะท่านเกิดมาโชคดี เป็นคนฉลาด คิดอ่านในเรื่องการทำมาหากิน ทะลุปรุโปร่งไปหมด เมื่อท่านหาเงินได้มาก ลูกหลานของท่านก็ได้อันดีสงสด้วย ลูกหลานของท่านได้รับการศึกษาดีกว่าคนอื่นก็เพราะเงินของท่าน อันนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ผมอยากถามนิดหนึ่งว่า ท่านจะแน่ใจได้อย่างไรว่าตระกูลของท่านจะยังร่ำรวยอยู่อย่างนี้เรื่อยไป มีตัวอย่างมากมายในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไซ้ใหม่ครับที่บอกเราว่าตระกูลที่เคยร่ำรวยมั่งคั่งในรุ่นหนึ่งก็อาจมาพินาศล่มจมในอีกรุ่นหนึ่ง ในส่วนของท่านที่ยากจนนั่นเอง ผมเชื่อว่ามีตัวอย่างมากมายที่แสดงว่ารุ่นหนึ่งอาจยากจน แต่พอผ่านมาก็อีกรุ่นก็สามารถร่ำรวยได้ เนื่องจากมีอนุชนที่ฉลาดและขยันอดทน

สรุปคือท่านที่ร่ำรวยก็อาจมีลูกหลานที่โง่เขลาแล้วล้างผลาญความมั่งคั่งของตระกูลไปหมดในอนาคต ส่วนท่านที่ยากจนก็อาจมีอนุชนที่จะมาพลิกพื้นฐานะของครอบครัวให้กลับจากร้ายกลายเป็นดีได้ นี่คือการเป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้แน่นอน ผมมีคำถามว่า เมื่อเรารู้ว่าความรวยความจนเป็นเรื่องอนิจจัง เราก็ควรจะมาช่วยกันคิดว่าทำอะไรความเป็นอนิจจังที่กล่าวมานี้จะไม่ใช่ปัญหาสำหรับเราทุกคนที่อยู่ในหมู่บ้านนี้ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ผมเชื่อว่าหากเราสามารถหามาตรการที่เหมาะสมในทางสังคมบางอย่างมารองรับได้ความไม่เที่ยงแท้ก็จะเป็นปัญหาอะไรแก่เราทุกคนเลย มาตรการทางสังคมที่ฉันนี่ผมอยากเรียกว่าหลักการพิทักษ์ความเป็นธรรมสำหรับคนทุกคน ทำไมผมจึงเรียกหลักการนี้ว่าอย่างนั้น คำตอบคือเพราะมันเป็นหลักการที่จะทำให้ใครก็ตามแต่ในหมู่บ้านเราที่ทันทีที่ชีวิตเขาหรือครอบครัวของเขาวิบัติล่มจมลงเราก็จะมีมาตรการอุ้มชูช่วยเหลือ มาตรการนี้ใช้กับทุกคนเสมอเหมือนกัน... นี่คือการยุติธรรมทางสังคมตามความเห็นของผม

ผมว่าเรามาเริ่มคิดอย่างนี้ดีไหม สำหรับท่านที่ร่ำรวย ท่านลองหลับตาจินตนาการว่า สมมติว่าวันหนึ่งอนุชนของตระกูลท่านไม่อาจรักษาสมบัติของตระกูลได้ พวกเขากลายเป็นคนมีชีวิตที่แร้นแค้น ท่านคิดว่าจะเป็นการดีไหมที่หมู่บ้านเราจะมีมาตรการอุ้มชู ผมเชื่อว่าทุกท่านย่อมรักลูกหลานของตน ดังนั้นคำตอบน่าจะคือท่านเห็นด้วย สำหรับท่านที่ยากจนอยู่แล้วเวลานี้ผมเชื่อว่าท่านยังต้องเห็นด้วย หมู่บ้านเรานั้นมีทรัพย์สินอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งก็คือที่ทุกบ้านครอบครองอยู่ร่วมกันนี้แหละ ท่านที่ครอบครองมากก็มีอำนาจที่จะช่วยคำจุนคนที่ด้อยกว่าได้มาก ผมว่าเราลองกำหนดมาตรการบางอย่างเช่น ต่อไปนี้ทายาทที่รับมรดกจะต้องจ่ายภาษีจำนวนหนึ่ง ซึ่งเราจะช่วยกันคิดในรายละเอียดต่อไปว่าควรเป็นเท่าใด การจัดเก็บภาษีนี้อาจส่งผลให้หมู่บ้านเรามีกองทุนอยู่กองหนึ่ง ที่เพียงพอจะใช้สำหรับเป็นมาตรการอุ้มชูบุคคลที่ด้อยกว่าคนอื่น กองทุนนี้จะอยู่ไปตราบนานเท่าอนัน ท่านที่มีเงินอาจจะยังรู้สึกว่าจะไม่ยากจ่ายภาษีที่วุ่นวาย แต่ผมคิดว่าความรู้สึกที่วุ่นวายนี้อาจลดลงหากท่านจะลองจินตนาการว่าในอีกร้อยหรือสองร้อยปีข้างหน้า ไม่ว่าผู้ที่จะได้รับการจุนเจืออุ้มชูจากกองทุนนี้ก็คือลูกหลานของท่านที่ได้กลายเป็นคนยากจนไปแล้ว คนยากคนที่ได้รับการอุ้มชูเวลานี้เมื่อมีกำลังมากขึ้นก็อาจพลิกชีวิตกลายเป็นคนมั่งคั่งในอนาคตได้ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ คนจนเวลานี้ก็จะเป็นคนรวยที่ต้องจ่าย

ภาษีแบบเดียวกันนี้สำหรับดูแลคนอื่นในอนาคตต่อไป”

จากข้อความข้างต้นนี้ ท่านผู้อ่านจะเห็นว่า ความคิดอ่านของนักปรัชญาท่านนี้มีเหตุผลน่าฟังทีเดียว และเหตุผลที่น่าฟังนี้น่าที่มนุษย์ทุกคนจะสามารถเข้าใจได้ ถ้าเขาไม่ยึดติดในเปลือกนอกของชีวิตเช่นเงินทองมากเกินไป โปรดสังเกตนะครับว่า หากในท้ายที่สุดแล้วคนรวยในสังคมเราต่างก็ยอมจำนนว่าที่รอลส์พูดมาเรื่องความเป็นอนิจจังของชีวิตและการที่สังคมเราควรมีมาตรการสำหรับรองรับมิให้ความเป็นอนิจจังของชีวิตทำร้ายใครได้เป็นเรื่องที่มีเหตุผล การล่วงละเมิดเสรีภาพในการครอบครองทรัพย์สินส่วนบุคคลของคนรวยในรูปของการจัดเก็บภาษีพิเศษเช่นภาษีมรดกเป็นต้นก็จะกลายเป็นเรื่องชอบธรรมไป เว้นเสียแต่ว่าจะมีคนรวยบางคนพูดว่า “ผมไม่ยอมจ่าย จริงที่ลูกหลานผมในอนาคตอาจตกต่ำแล้วไม่มีใครช่วยเหลือ ผมก็ยินดีจะให้มันเป็นอย่างนั้น ช่างหัวมัน นั่นเป็นเรื่องในอนาคต แต่ ณ เวลานี้เงินผมใครอย่ามาแตะ” เป็นไปได้ที่จะมีคนบางคนพูดเช่นนี้ แต่ท่านผู้อ่านก็คงมองเห็นด้วยตนเองว่าการพูดเช่นนี้ไม่มีเหตุผลเอาเสียเลย เหมือนคนที่มีเงินแต่ไม่ยอมทำประกัน ด้วยเหตุผลว่า “ก็ตอนนี้ชีวิตผมยังไม่วิบัตินี้ เรื่องอะไรผมจะต้องเสียเงินจ่ายให้บริษัทประกันล่ะ”

สรุปความว่า ในทัศนะของรอลส์สังคมที่ประกอบด้วยอารยชนอันได้แก่คนที่ใช้ปัญญาในการดำรงชีวิต ทั้งในทางส่วนตนและในทางสังคม จะเห็นตรงกันว่าคนที่เหนือกว่าคนอื่นต้องเสียสละเพื่อคนที่ด้อยกว่า นี่คือการคิดอย่างเอาธรรมเป็นตัวตั้ง ถ้าคนในสังคมใดคิดอย่างนี้ สังคมนั้นก็จะมีกฎหมายที่ดี ตรงกันข้าม หากสังคมใดผู้คนโดยเฉพาะคนที่อยู่ในสถานะที่เหนือกว่าผู้อื่นไม่คิดอย่างนี้ เพราะความเห็นแก่ตัว สังคมนั้นก็ยากที่จะมีกฎหมายที่ดี โปรดสังเกตนะครับว่า การมีหรือไม่มีกฎหมายที่ดีในสังคมใดๆนั้นเกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกจากการที่คนในสังคมนั้นคิดอย่างมีธรรมหรือไม่ คนคิดอย่างมี

ธรรมก็คือคนดี ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมานี้ นิติปรัชญาสำนักอิงธรรม จึงมีหลักการในการได้มาซึ่งกฎหมายที่ดีว่า กฎหมายที่ดีย่อมต้องมาจากคนดี คนดีอาจมีได้หลายระดับ ระดับต่ำสุดนั้นคนดีก็คือคนที่สามารถคิดอย่างมีเหตุผลตามที่รอลส์กล่าว

๐ กฎหมายเล็กกว่าธรรม และการตีความกฎหมายต้องเพื่อธรรม ไม่ใช่เพื่อแสดงว่าผู้ตีความกำลังทำตามกฎหมาย

อาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของอเมริกาปัจจุบัน ชื่อแอนทอนี ดะมาโท (Anthony D'Amato) เป็นที่รู้จักกันในวงการนิติปรัชญาของอเมริกาว่าเป็นนักคิดในทางกฎหมายอิงธรรมสมัยปัจจุบัน ในปี ๑๙๙๓ ท่านผู้นี้เขียนบทความเรื่อง “*On the Connection between Law and Justice*” ลงในวารสารทางด้านกฎหมายฉบับหนึ่ง ผมคิดว่าสาระของบทความนี้สะท้อนแนวคิดตามที่ตั้งเป็นหัวข้อไว้ข้างบนค่อนข้างดี จึงจะขอนำเอาแนวคิดของท่านผู้นี้ตามที่ปรากฏในบทความนี้มาเป็นประเด็นนำการอภิปรายในช่วงนี้ นอกจากข้อเขียนของท่านผู้นี้ ผมจะมีตัวอย่างอื่นๆมาประกอบการอภิปรายว่าที่สำนักอิงธรรมเห็นว่ากฎหมายเล็กกว่าธรรมและต้องรับใช้ธรรมนั้นหมายความว่าอย่างไร และทำไมสำนักนี้จึงเห็นเช่นนั้น

ก่อนอื่น มีคำที่ต้องชี้แจงอยู่คำหนึ่งคือคำว่า “ธรรม” คำนี้ในทัศนะของศาสนาอาจมีความหมายได้มากมายหลายอย่าง แต่ในทัศนะของนิติปรัชญาสำนักอิงธรรม คำนี้หมายถึง “คุณสมบัติใดๆก็ได้ในทางความดีงามที่ปรากฏในกฎหมาย” เราอาจใช้คำอื่นๆแทนคำนี้ได้ตามความเหมาะสมแก่สถานการณ์ เช่น “ยุติธรรม” “ชอบธรรม” “เป็นธรรม” หรือแม้แต่คำไทยง่ายๆตรงไปตรงมาว่า “ถูก” ในบทความข้างต้น ท่านผู้เขียนใช้คำสำหรับเรียกความดีงามของกฎหมายนี้ว่า “ความยุติธรรม” เนื่องจากคำว่ายุติธรรมเป็นคำที่เราใช้ในภาษาไทย

อย่างเฉพาะเจาะจงไปว่าเป็นเรื่องของการที่กฎหมายตัดสินความขัดแย้งของคนสองคนหรือระหว่างสองหน่วยงานอย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริง ปราศจากอคติ ความยุติธรรมในความรู้สึกของเราจึงมีความหมายไปในทางที่เป็นเรื่องที่ต้องเริ่มต้นด้วยความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายก่อน จากนั้นความยุติธรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการพิพากษาความขัดแย้งนั้นอย่างไรก็ตามความเป็นจริง ไม่มีอคติหรือความเอนเอียงไม่เที่ยงตรงของผู้พิพากษาปรากฏในการวินิจฉัยนั้นเลย แต่ในทางนิติปรัชญาหรือปรัชญาสังคม ความยุติธรรมไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างสองฝ่าย ความยุติธรรมสามารถเกิดขึ้นในกรณีที่ปราศจากคู่ตรงข้ามที่ขัดแย้งกัน เมื่ออ่านตัวอย่างข้างหน้านี้แล้วท่านผู้อ่านจะเข้าใจได้เองว่าความยุติธรรมในทางนิติปรัชญาหรือปรัชญาสังคมนั้นกว้างกว่าที่เราเข้าใจ

ดะมาโทยกตัวอย่างสมมติในบทความข้างต้นว่า สมมติว่าวันหนึ่ง นายเขียวขับรถไปทำงาน ขณะขับมาถึงใกล้ทางแยกก็มีเด็กคนหนึ่งวิ่งข้ามถนนแล้วหกล้มลงในช่องทางที่นายเขียวขับมา นายเขียวหักหลบแต่ตรงตำแหน่งที่หักหลบนั้นมีเส้นแบ่งช่องทางชนิดที่เป็นเส้นทึบกันอยู่ ซึ่งแปลว่าการหักหลบนั้นผิดกฎจราจร เพราะเท่ากับเปลี่ยนช่องทางในที่ที่ห้ามเปลี่ยน มีตำรวจจราจรอยู่ที่ตรงนั้น เขาเดินมาหา นายเขียวแล้วให้ใบสั่งในข้อหาขับรถผิดกฎจราจร คำถามมีว่า “การให้ใบสั่งแก่นายเขียวในกรณีเช่นนี้ยุติธรรมต่อนายเขียวหรือไม่ เพราะอะไร”

แน่นอนว่าคำตอบสำหรับกรณีนี้ย่อมขึ้นอยู่กับมุมมองว่าเราเข้าใจความหมายของกฎหมายว่าเป็นอะไร ในบทความ ดะมาโทพยายามแสดงว่าฝ่ายจราจรก็อาจมีเหตุผลบางอย่างของเขาเอง ซึ่งเหตุผลที่ว่านี้ก็สะท้อนความเข้าใจว่ากฎหมายคืออะไรของเจ้าหน้าที่รัฐคนนี้ ต่อไปนี้คือ

บทสนทนาระหว่างจรรยาและนายเขี้ยวที่ผมขอปรับให้เป็นไทยๆ เพื่อ
ท่านผู้อ่านจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น

“จำให้ไบสั่งผมทำไมเหอครับ”

“คุณขับรถผิดกฎจราจร เส้นทึบห้ามเปลี่ยนแปลงครับ”

“อ้าว... แล้วกันจำ... ผมไม่ได้นึกเปลี่ยนแปลงเองนะครับ จำก็เห็นว่า
เด็กล้มลงตรงหน้าผม จะให้ผมตรงไปทับเด็กเพื่อรักษากฎจราจรอย่าง
นั้นเหอ”

“อันนั้นผมเข้าใจ เป็นความมีศีลธรรมของคุณ แต่เรื่องนี้ก็เป็นเรื่อง
ส่วนบุคคล ถ้าจะมีบุญจากการนี้คุณก็ได้บุญ อันนี้ผมไม่เถียง แต่ที่ผม
สนใจเพราะอยู่ในหน้าที่ผมคือคุณเปลี่ยนช่องทางในที่ที่กฎหมายห้าม
เปลี่ยน ผมมีหน้าที่รักษากฎหมาย ผมต้องให้ไบสั่งคุณ กฎหมายเป็น
เรื่องของสังคม ไม่ใช่เรื่องส่วนบุคคล ผมไม่ใช่เจ้าของกฎหมาย คุณก็
ไม่ใช่ ดังนั้นข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรผมก็ต้องว่าไปตามนั้น”

“ผมไม่ยอมรับว่าผมทำผิด ผมจะผิดได้อย่างไรในเมื่อผมพยายาม
ที่จะรักษาชีวิตเด็ก จำให้ไบสั่งมาเลย ผมไม่จ่าย ผมจะสู้ในชั้นศาล ดูซิ
ว่าศาลจะว่าอย่างไร ผมไม่ผิด ถ้าผมผิดก็บ้าแล้ว”

“ครับ... ตามสบาย... จะสู้ก็สู้ เป็นสิทธิของคุณ ผมมีหน้าที่ต้อง
รักษากฎหมาย เมื่อให้ไบสั่งแล้วหน้าที่ผมก็จบ โชคดีครับ”

“โชคดีอะไร... ผมไม่เข้าใจคุณเลยจริงๆ พับผ้าซิ”

ท่านผู้อ่านคิดว่าอย่างไร สมมติว่าเรื่องนี้ถึงศาล ศาลจะพิพากษา
อย่างไร ผมเองยอมรับว่าแม้มาถึงขั้นนี้แล้วก็ไม่มีอะไรแน่นอน เพราะ
ทั้งหมดขึ้นอยู่กับว่าผู้พิพากษาท่านไหนเข้าใจกฎหมายว่าอย่างไร
ต่อไปนี้อาจเป็นกรณีที่สามารถเกิดขึ้นได้

๐ กรณีที่หนึ่ง

“ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงคือที่ตรงนั้นมีเส้นทึบกั้นอยู่และ
จำเลยก็เปลี่ยนช่องทางโดยข้ามเส้นทึบที่ว่านั้น ตามกฎหมายจราจรต้องถือว่า

จำเลยได้กระทำความผิด ต้องถูกปรับ แต่ศาลก็เห็นใจจำเลยและซาบซึ่งในความมีน้ำใจของจำเลย แต่เรื่องนี้ก็อยู่นอกขอบเขตของกฎหมาย ศาลมีหน้าที่ตัดสินไปตามกฎหมาย กฎหมายว่าอย่างไรก็ต้องปฏิบัติตามนั้น”

(หากผลออกมาเป็นอย่างนี้ นายเชียวคงถามอยู่ในใจว่า ในเมื่อท่านซาบซึ่งในความมีน้ำใจของผม แล้วไหนท่านตัดสินว่าผมผิดล่ะครับ ผมไม่เข้าใจท่านเลย)

๑๐ กรณีที่สอง

“ศาลพิเคราะห์แล้วเห็นว่า แม้จะเป็นความจริงว่าที่ตรงนั้นเป็นเส้นทึบ และจำเลยก็เปลี่ยนช่องทางโดยขับผ่านเส้นทึบ แต่ศาลเชื่อว่ากฎหมายจราจรข้อนี้มีเจตนารมณ์ที่จะเอาผิดกับบุคคลประเภทหนึ่งซึ่งจำเลยไม่ใช่บุคคลประเภทนั้น บุคคลประเภทที่ว่านั้นคือคนที่ไม่เคารพระเบียบวินัยการจราจร ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนเสียหายอันอาจจะเกิดแก่ผู้อื่น เห็นแก่ตัว การขับหลบเด็กนั้นเป็นความมีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ต้องการให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งเป็นคุณสมบัติทางจริยธรรมที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมา จึงไม่มีเหตุผลที่กฎหมายจะเอาผิดจำเลย หากกฎหมายเอาผิดกรณีเช่นนี้ก็เท่ากับกฎหมายเอาผิดคนดี กฎหมายที่เอาผิดคนดีย่อมไม่ใช่กฎหมาย ศาลพิพากษาเช่นนี้ก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งกฎหมาย เพื่อพิทักษ์ความดีงามของกฎหมายเอาไว้ จึงพิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิด”

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ ท่านผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่า ผู้พิพากษาท่านแรกนั้นเข้าใจว่ากฎหมายคือข้อความที่บรรยายว่า เมื่อบุคคลกระทำการอันเข้าข่ายสิ่งทีบอกว่าผิด บุคคลในกระบวนการยุติธรรมก็มีหน้าที่ต้องทำตามนั้น คือพิพากษาว่าผิด ไม่มากไม่น้อยไปกว่านี้ ส่วนผู้พิพากษาท่านที่สองก็เข้าใจกฎหมายในความหมายที่กล่าวมานั้น แต่ท่านเห็นว่านี่ยังไม่ใช่นี้อาทั้งหมดของกฎหมาย ตามความเห็นของท่านผู้นี้ เมื่อแรกที่สังคมเราคิดจะตรากฎหมายใดๆก็ตามแต่ออกมาเรามีภาพใหญ่ๆอยู่ในจินตนาการ ซึ่งรวมแล้วอาจเรียกว่า “จินตนาการแห่งความเป็นธรรม ยุติธรรม หรือความถูกต้องดีงาม” โดยที่ในภาพ

ดังกล่าวนี้เราได้แบ่งคนในสังคมออกเป็นสองส่วนคือคนเลวกับคนดี ความยุติธรรมที่เราจินตนาการถึงนี่คืออะไร ก็คือ “คนชั่วต้องถูกลงโทษ ส่วนคนดีนั้นจะต้องไม่ได้รับผลกระทบในทางเสียหายจากกฎหมายอย่างเด็ดขาด” ปัญหาการตีความกฎหมายในทัศนะของผู้พิพากษาท่านที่สองนี้อยู่ที่ข้อจำกัดของกฎหมายที่ต้องเขียนผ่านภาษามนุษย์ ซึ่งมีข้อจำกัด ไม่สามารถครอบคลุมรายละเอียดทั้งหมดของภาพในจินตนาการที่เรามีเกี่ยวกับกฎหมายนั้นได้ *กฎหมายในรูปของข้อความจึงแคบกว่ากฎหมายในส่วนที่เป็นเนื้อหาจริงๆ ซึ่งเป็นนามธรรม* แต่นั่นก็ไม่ใช่ปัญหา หากผู้พิพากษาเข้าใจเจตนารมณ์ของกฎหมาย ผู้พิพากษานั้นแหละจะเป็นผู้ “ตีความ” หรือ “ขยายความ” ให้กฎหมายที่จำกัดนั้นแผ่คลุมไปทั่วถึงปริมณฑลแห่งธรรมได้ทั้งหมดทั้งสิ้น

การตีความกฎหมายของผู้พิพากษาท่านที่สองนี้ ดะมาโทกล่าวว่าคือการตีความแบบสำนักอิงธรรม ในบทความดังกล่าว ท่านผู้เขียนได้กล่าวข้อความที่เป็นหลักการในการตัดสินคดีในแนวสำนักอิงธรรมว่า “*ตุลาการจะต้องตัดสินคดีความตามความยุติธรรม ไม่ใช่ตามตัวบทกฎหมาย*” (*Judges should decide cases according to justice and not according to law*) ท่านผู้เขียนยังวิจารณ์ด้วยว่า การตัดสินคดีแบบยึดตัวหนังสือเป๊ะๆนั้นหุ่นยนต์ก็ทำได้และอาจทำได้ดีกว่ามนุษย์ด้วยเพราะหุ่นยนต์มีความสามารถในการประมวลข้อมูลได้เร็วและแม่นยำกว่ามนุษย์ แต่สิ่งที่หุ่นยนต์ประมวลมานั้นเป็นเพียงข้อเท็จจริงเบื้องต้น ยังไม่เกี่ยวกับความยุติธรรมเลย ตรงนี้เองที่เป็นเหตุผลว่าทำไมเราจึงต้องการผู้พิพากษาที่เป็นคน เพราะผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตัดสินคดีอีกทีหนึ่งหลังจากประมวลรายละเอียดต่างๆเข้าด้วยกันแล้ว โดยยึดความยุติธรรมเป็นหลัก

หลายปีมาแล้ว ในการออกข้อสอบวิชา “ปรัชญาและตรรกวิทยา” ที่ผมสอนในระดับปริญญาตรีที่จุฬา ผมได้สมมติตัวอย่างแล้วถามความเห็นของนิสิตว่า

“บนขบวนรถไฟสายอีสานตอนกลางคืนวันหนึ่ง ผู้คนเบียดเสียดแน่นไปหมด เพราะเป็นช่วงเทศกาล ผู้ตรวจตั๋วรถไฟเห็นหญิงสาวคนหนึ่งต้องแกยีนห้อยโหนอยู่ในตู้ชั้นสามร่วมกับคนที่ยืนอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่มีใครลุกให้เธอนั่ง เพราะหากลุกก็ต้องยืนไปจนถึงอุบลราชธานี ซึ่งใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๑๒ ชั่วโมง หลังจากตรวจตั๋วรอบแรกไปแล้ว ขากลับพนักงานตรวจตั๋วคนนี้เข้าไปถามหญิงสาวว่ามีเงินเพิ่มไหม ที่นั่งชั้นสองว่างอยู่หนึ่งที่ หญิงสาวบอกไม่มี แล้วเธอก็เล่าว่ามาจากบ้านนอก มาตามหาสามีในกรุงเทพแต่ไม่พบ เงินที่มีอยู่ก็พอดีเป็นค่าตั๋วชั้นสาม ได้ฟังเช่นนั้นคนตรวจตั๋วก็เจียบแล้วเดินผ่านไป ราวหนึ่งชั่วโมงต่อมา เมื่อเขาเดินกลับมาที่เดิม ท่าทางหญิงสาวนั้นอ่อนแรง นำส่งสาร คนตรวจตั๋วแน่ใจว่าที่นั่งชั้นสองที่ว่างอยู่นั้นคงไม่มีใครขึ้นมาั่งแล้ว เพราะผ่านสถานีที่สำคัญมาหมดแล้ว เขาคิดว่าที่ว่างนั้นทิ้งไว้เฉยๆก็ไม่มีประโยชน์อะไร เขาเลยพาหญิงสาวต้องแกยีนไปนั่งเพราะสงสาร”

ผมถามนิสิตว่า

“มีคนร้องเรียนการกระทำของพนักงานตรวจตั๋วนี้แก่การรถไฟด้วยข้อหาว่าทำการนอกหน้าที่ เขาไม่มีสิทธิอนุญาตให้คนที่ไม่มีตั๋วชั้นสองเข้าไปนั่ง ถึงที่ตรงนั้นจะว่างไปจนสุดทางก็ตาม มีการตั้งกรรมการสอบ สมมติว่านิสิตเป็นกรรมการสอบคนหนึ่ง นิสิตจะเอาผิดพนักงานคนนี้หรือไม่ เพราะอะไร”

ท่านผู้อ่านจะเห็นว่าตัวอย่างของผมนี้โดยใจความก็เหมือนกับตัวอย่างในบทความของตะมาโท คือตัวละครในตัวอย่างกระทำการบางอย่างที่หากพิจารณาตามกฎหมายแล้วเขาละเมิดกฎหมาย ซึ่งหากคิดเฉพาะในกรอบของกฎหมายเขาก็ต้องผิด แต่ปัญหาอยู่ที่วัตถุประสงค์ในการละเมิดกฎหมายของเขานั้นไม่ใช่เพื่อให้ตัวเองได้ประโยชน์ ตรงกันข้าม เขาทำเช่นนั้นเพราะคุณธรรม เพราะสงสารผู้อื่น ปัญหาที่ว่า การกระทำเช่นนี้สมควรที่จะได้รับการวินิจฉัยว่าผิด

และผู้กระทำจะต้องถูกลงโทษหรือไม่ ต่อไปนี้คือคำตอบหลักๆที่นิสิตตอบมาในข้อสอบ

๑ สมควรเห็นใจ แต่ที่สุดก็ต้องสรุปว่าผิด แต่เนื่องจากเป็นความผิดที่กระทำไปบนพื้นฐานของคุณธรรม จึงลงโทษไม่หนัก อาจแค่ตัดเงินเดือน

ท่านผู้อ่านสังเกตเห็นไหมครับว่า การตอบเช่นนี้โดยสาระก็คือการใช้กรอบของตัวหนังสือที่เขียนเป็นกฎเอาไว้เป็นหลักในการตอบ พนักงานรถไฟคนนี้ละเมิดหลักเกณฑ์ที่เขียนเอาไว้เป็นตัวหนังสือ ดังนั้นเขาจึงผิด เมื่อใช้หลักเช่นนี้แล้วผู้ตอบก็ค่อยไปจัดการกับรายละเอียดที่ว่าผู้กระทำผิดนั้นสมควรเห็นใจซึ่งตอนนี้กลายเป็นประเด็นรองหรือประเด็นปลีกย่อยไปแล้ว นิสิตบางคนเสนอทางออกว่า พนักงานรถไฟคนนี้อาจจ่ายค่าตัวเพิ่มให้กับหญิงสาวนั้นเพื่อแก้ไขความผิดนี้ก็น่าจะได้ ซึ่งจริงๆแล้วหากเขาเฉลียวใจแล้วทำอย่างนี้เสียแต่แรก ก็จะไม่มีการฟ้องเขาได้ การเสนอทางออกเช่นนี้แม้จะฟังดูเหมือนเป็นการช่วยแก้ปัญหา แต่ดูเหมือนผู้ตอบจะลืมประเด็นสำคัญว่า การเสนอเช่นนี้ถือว่ายุติธรรมแก่พนักงานรถไฟคนนี้หรือไม่ เพราะการเรียกร้องให้เขาเสียเงินไม่เข้ากับการที่เขาอุตส่าห์ทำความดีเหมือนตำรวจจราจรในบทความของดะมาโทที่บอกนายเชื่อว่าอย่างไรคุณก็จ่ายค่าปรับที่ขับรถผิดกฎจราจรเสียเถิด ทุกอย่างจะได้จบ ซึ่งดูเหมือนเป็นการช่วยหาทางออกโดยลืมนำว่าทางออกเช่นนี้เป็นธรรมแก่จำเลยหรือไม่ บังเอิญว่าสิ่งที่ผู้เสนอทางออกในสองกรณีข้างต้นแนะนำนั้นไม่มาก คือเป็นเงินไม่กี่ร้อยบาท ท่านผู้อ่านก็อาจเห็นไปในทางที่ว่า “เอาเถอะ... อย่าคิดมากเกินไป... คุณนะเป็นคนดีอยู่แล้วล่ะ แต่บังเอิญคุณทำผิดกฎหมาย แม้จะไม่ตั้งใจ แต่ก็ผิด จ่ายไปเถอะจะได้จบๆกันไป” แต่ถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับกรณีที่คุณจ่ายต้องจ่ายมากๆ เช่นกรณีของพันท้ายนรสิงห์ ท่านผู้อ่านอาจจะสังเกตเห็นว่าการ

เรียกร้องให้ผู้ที่ทำความดีแต่ความดีนั้นเป็นการแหกออกไปจากกฎระเบียบต้องรับผิดชอบการกระทำของตนถูกต้องหรือไม่

ตามกฎหมายเทียบบาล นายท้ายเรือพระที่นั่งที่รับผิดชอบดูแลเรือพระที่นั่งขณะเสด็จประพาสไม่สามารถดูแลเรือได้ ทำให้หัวเรือพระที่นั่งหัก จะต้องถูกประหารชีวิต นี่คือกฎที่เขียนเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน พันท้ายนรสิงห์เข้าชายที่กฎนี้เขียนไว้ทุกอย่าง แต่พระเจ้าเสือทรงตีความว่า กฎที่ว่านี้เขียนไว้เพื่อเอาผิดพวคนายท้ายเรือที่ไม่รับผิดชอบงานของตน ประมาทเลินเล่อ อาจมีกรณีที่เป็นต้นตอที่มาของกฎที่ว่านี้ในอดีต ซึ่งบุคคลต้นเรื่องที่ว่านั้นเป็นบุคคลคนละชนิดกับพันท้ายนรสิงห์ พุดง่าย ๆ ก็คือพระเจ้าเสือเห็นว่ากฎหมายข้อนี้ไม่ได้เขียนเพื่อเอาผิดคนแบบพันท้ายนรสิงห์ เพราะทรงรู้จักเขาดี บุคคลผู้นี้รับผิดชอบหน้าที่ของตนมาดีโดยตลอด สิ่งที่เกิดคราวนี้เป็นอุบัติเหตุเป็นเรื่องสุดวิสัยจริงๆ จึงไม่ทรงเอาโทษพันท้ายนรสิงห์ แต่พันท้ายนรสิงห์นั้นตีความกฎหมายอีกแบบ เขาตีความว่าถ้อยความในกฎหมายเขียนไว้อย่างไรก็ต้องว่าไปตามนั้น ไม่ขาดไม่เกิน และกษัตริย์มีพันธะทางการเมืองและทางศีลธรรมที่จะต้องรักษากฎหมาย จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าเสือประหารชีวิตตน

ผมเข้าใจว่าความดีของพันท้ายนรสิงห์ที่อยู่ในใจคนไทยเรานั้น น่าจะอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ชีวิตตน เป็นลูกผู้ชาย ทำผิดกฎแม้จะโดยไม่ตั้งใจก็รับผิดชอบ ผมนั้นสงสัยเหมือนกันว่า การตีความกฎหมายของพันท้ายนรสิงห์นั้นว่าไปแล้วก็ไม่ต่างจากการตีความของตำรวจจราจรที่กล่าวข้างต้น คือมองกฎหมายแบบตามตัวอักษรเป๊ะๆ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วเราจะเคารพเขาในเรื่องความซื่อตรงเป็นหุ่นยนต์กระนั้นหรือ ในห้องเรียนวิชาปรัชญา นิสิตบางคนไม่เห็นด้วยกับการมองกฎหมายของพันท้ายนรสิงห์ แต่รับว่าที่เคารพเขาก็ตรงที่เขาไม่เห็นแก่ชีวิตตน ถ้า

เป็นอย่างนั้น ก็จะมีคำถามต่อไปว่า การวินิจฉัยตนเองของพันท้ายนรสิงห์เป็นธรรมแก่ตัวเขาหรือไม่ หากตอบตามนิติปรัชญาสำนักอิงธรรม คำตอบย่อมคือไม่ พันท้ายนรสิงห์ตัดสินตนเองอย่างไม่ยุติธรรม พระเจ้าเลื้อต่างหากที่ยุติธรรม (ตามสำนวนของดะมาโท พระเจ้าเลื้อทรงวินิจฉัยคดีตามความยุติธรรม แต่พันท้ายนรสิงห์วินิจฉัยตามตัวบทกฎหมาย)

ผมมีข้อสังเกตว่า บางครั้ง ฝ่ายที่เห็นว่าเราควรตีความกฎหมายตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัดนั้นอาจอ้างว่า “เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย” ในตำนานพันท้ายนรสิงห์นั้นก็มีการพูดว่าที่พันท้ายนรสิงห์ขอให้ประหารชีวิตตนนั้นเหตุผลก็เพื่อปกป้องพระเจ้าเลื้อและระบบกฎหมาย หากพระเจ้าเลื้อไม่ประหารตน พระเจ้าเลื้อก็กำลังจะทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ท่านที่เคยดูหนังเรื่อง *Hero* ของจางอี้โหมวคงจำตอนไกล่จบของหนังได้ว่า จินซีฮ่องเต๋ทรงสังเวยพระทัยที่จะประหารชีวิตมือลอบสังหาร เพราะทรงทราบว่าบุคคลผู้นี้เข้าใจการกระทำของพระองค์ที่สุด และเขาก็ตัดสินใจละทิ้งภารกิจในการลอบสังหารพระองค์ในวินาทีสุดท้าย ทั้งที่สามารถทำได้ ด้วยเหตุผลว่าชาติต้องการพระองค์ในการรวมประชากรที่กระจัดกระจายให้เป็นปึกแผ่น แต่ข้าราชการก็ร่วมกันเปล่งเสียงว่า “เพื่อพิทักษ์กฎหมายให้ศักดิ์สิทธิ์ โปรดประหารชายคนนี้” ที่สุดก็ทรงต้องจำยอมพระทัยประหารชีวิตเขา และสถาปนาเขาเป็นวีรบุรุษของชาติหลังจากที่เขาตายแล้ว

พันท้ายนรสิงห์นั้นก็กลายเป็นวีรบุรุษของชาติไทยหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว คำถามมีว่า คดีตั้งคนตายให้เป็นวีรบุรุษนี้ลึกลับแล้วคือการสถาปนาว่า การใช้กฎหมายแบบตีความอย่างเคร่งครัดตามตัวหนังสือนั้นผิดใช่หรือไม่ คนที่รู้สึกผิดก็คือผู้ใช้กฎหมายแบบนี้ (พระเจ้าเลื้อ

และจีนซีฮองเต้) นั่นเอง และคงรู้สึกว่ามีผิดมากด้วย เพื่อลบล้างความรู้สึกผิดที่ว่านี้ เหยื่อของการตีความกฎหมายแบบเคร่งครัดตามตัวอักษรเหล่านี้จึงได้รับการชดเชยเยียวยาด้วยการตั้งให้เป็นวีรบุรุษหลังจากตายแล้ว ถ้าสิ่งที่ผมตั้งข้อสงสัยเรื่องนี้จริง นี่ก็อาจเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่สนับสนุนว่า การตีความกฎหมายของสำนักอิงธรรมนั้นดีกว่า เพราะเมื่อตีความแล้ว ไม่ทิ้งปมในใจว่าตนเองทำผิดแก่ผู้ที่ตีความ ท่านผู้อ่านจะเข้าใจเรื่องนี้ดีขึ้นหลังจากพิจารณาคำตอบอีกแนวทางหนึ่งที่นิสิตตอบผมมา เขาตอบว่า

๑) วินิจฉัยว่าไม่ผิด นอกจากจะไม่เอาผิด ยังควรเสนอให้การรถไฟยกย่องปูนบำเหน็จเขาด้วย เพราะการมีพนักงานการรถไฟเช่นนี้เป็นหน้าเป็นตาของหน่วยงาน ใครรู้เรื่องก็มีแต่จะชื่นชม จริงๆแล้วพนักงานคนนี้สร้างความดีแก่การรถไฟเสียด้วยซ้ำ ผู้บริหารไม่ควรสนใจเรื่องการละเมิดกฎหมายซึ่งเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ควรดูภาพรวมว่า เขาทำเช่นนั้นเพราะอะไรและเพื่ออะไร

คำตอบแนวนี้เมื่อเทียบกับแนวที่ผ่านมามีจำนวนน้อยกว่ามาก (ในจำนวน ๑๐ คน ดูเหมือนราว ๔ คนจะตอบแบบแรก แบบหลังนี้มีเพียง ๑ ใน ๑๐ คนเท่านั้น) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคำตอบในแนวทางแรก ผมค่อนข้างเชื่อว่าคำตอบอย่างหลังนี้น่าจะใกล้เคียงกับแนวคิดเรื่องพิจารณาคดีโดยคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลัก อย่าคำนึงถึงตัวบทกฎหมายเป็นหลัก ของดะมาโทที่กล่าวมาแล้ว วิธีพิจารณาคดีในแนวทางนี้จะเน้นที่การตั้งโจทย์หลักๆ ใหญ่ๆ ว่า คนอย่างจำเลยนี้สมควรที่จะถูกลงโทษตามกฎหมายหรือไม่ แน่นอนว่านิสิตที่ตอบว่าพนักงานรถไฟคนนี้ไม่ผิดก็คงพิจารณาอย่างนั้น คนที่มีน้ำใจเช่นนี้จะเป็นคนผิดได้อย่างไร นอกจากไม่ผิด เขายังสมควรได้รับการยกย่องให้รางวัลเพื่อแสดงความชื่นชมยินดีจากผู้บังคับบัญชาด้วยการตัดสินคดีแบบว่าไปตามตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัดนั้นมีข้อดีคือตัวผู้ตัดสินปลอดภัย เพราะสามารถอ้างได้ว่า “ทำตามกฎระเบียบ

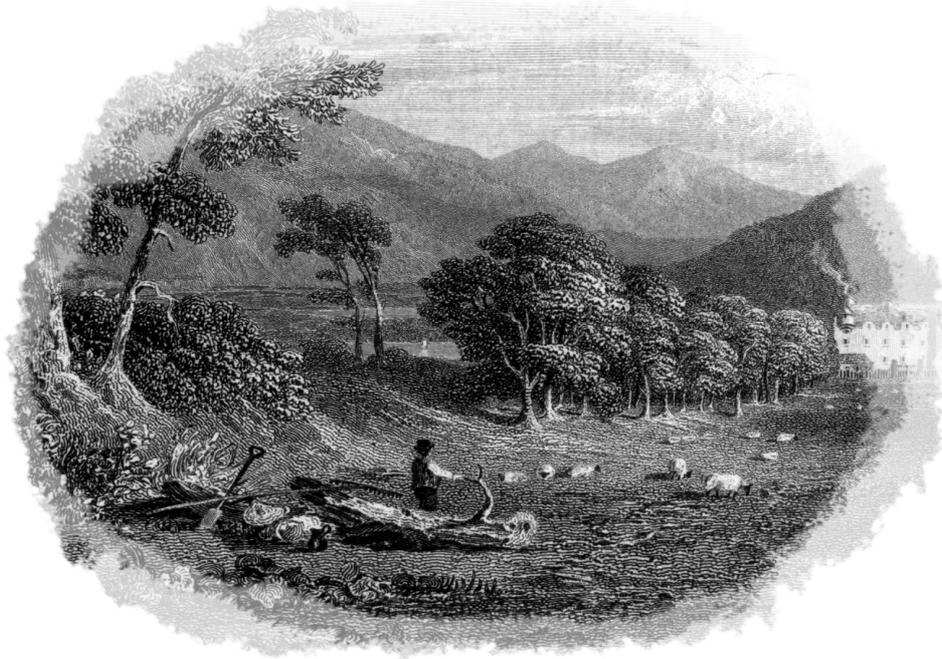
แล้ว” ผิดกับการตัดสินคดีที่ยึดธรรมว่าใหญ่กว่ากฎหมายที่ผู้ตัดสิน
เสี่ยงต่ออันตรายเพราะอาจถูกร้องเรียนว่าไม่เดินตามกฎเกณฑ์ได้ จะ
อย่างไรก็ตาม สำนักกฎหมายอิงธรรมก็จะบอกว่า ไม่ต้องห่วงเลย
ธรรมย่อมปกป้องผู้ประพฤติธรรมเสมอ ในท้ายที่สุดแล้วผู้ที่วินิจฉัยคดี
แบบยึดธรรมก็จะไม่เป็นอันตราย นอกจากจะไม่เป็นอันตรายยังจะมี
คนชื่นชมยกย่องเสียด้วยซ้ำ แต่เป็นไปได้ที่ในบางช่วงเวลา คนเช่นนี้
อาจถูกเข้าใจผิด หรือแม้แต่ถูกลงโทษโดยผู้บังคับบัญชาที่สายตาสั้น
แต่เมื่อผ่านช่วงเวลาของความยุ่งยากนั้นไปแล้ว คนแห่งธรรมนั้นจะ
ได้รับการพิสูจน์โดยกาลเวลาว่าถูกต้องเสมอ เป็นไปได้ที่พนักงาน
รถไฟคนนั้นอาจถูกกรรมการที่ไม่มีความคิดลงโทษฐานทำผิดระเบียบ
แต่ในท้ายที่สุด จะต้องมีการสักคนที่อยู่สูงไปกว่านั้นมองเห็นความดี
ของเขา หรือไม่สื่อมวลชนและสาธารณชนนั้นแหละจะมองเห็นว่าที่
เขาทำไปนั้นถูกแล้ว ผมมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ธรรมนั้นมักเกิดจาก
การที่ผู้ค้นพบธรรมเช่นพระพุทธเจ้าหรือพระเยซู “แหวก” ออกมาจาก
การตีความคำสอนในทางศาสนาอย่างเป็นกลไกที่มีอยู่ก่อน พระพุทธ-
องค์ทรงแหวกการสอนธรรมอย่างเป็นกลไกตายตัวของศาสนา
พราหมณ์ (เช่นสอนว่าคนเราเกิดมาก็ถูกแบ่งให้สังกัดวรรณะตั้งแต่เกิด
แล้ว คนชั้นต่ำก็ต้องต่ำอย่างนั้นตลอดไป) ส่วนพระเยซูก็ทรงแหวกคำ
สอนที่เป็นกลไกตายตัวของศาสนายูดาห์ (เช่นสอนว่าห้ามทำงานในวัน
สะบาโต แม้จะจำเป็นอย่างไรก็ตาม) การแหวกออกมาเช่นนี้พิจารณา
จากกรอบความคิดของปรัชญาตะวันตกบางระบบที่เน้นความมีเสรีภาพ
และการไม่อยู่ในกรอบจำกัดที่ผู้อื่นขีดเส้นให้เช่นปรัชญา Existentialism
ของซาร์ต เป็นสิ่งที่แสดงความรับผิดชอบอย่างสูงของมนุษย์
พนักงานรถไฟคนนั้นตามความคิดของคนทั่วไปไม่จำเป็นต้องทำเช่นนั้น
เลย เขาเพียงแต่แกล้งทำเป็นไม่เห็นหญิงท้องแก่คนนั้นเสียก็หมดเรื่อง

คนส่วนใหญ่ในโลกนั้นซาร์ตเชื่อว่าไม่ชอบที่จะแหวกออกไปจากกฎ
ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของตน การไม่แหวกออกไปแล้วแก้งลับตา
ไม่เห็นเหตุการณ์ที่มนุษย์ผู้มีมโนธรรมสมควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวนี้คือความ
ซึ่ขลาดและไม่รับผิดชอบ ตรงกันข้าม คนที่แส้ในทางจริยธรรมอย่าง
พนักงานรถไฟคนนี้คือคนที่กล้าหาญและรับผิดชอบ ผู้ที่ใช้กฎหมาย
อย่างถือเคร่งตามตัวบทนั้นในทัศนะของซาร์ตเป็นคนที่ไม่กล้าหาญ
และเห็นแก่ตัว หากว่ากรณีที่เขากำลังเกี่ยวข้องอยู่นั้นเรียกร้องการไม่
เดินตามตัวบทกฎหมาย เพราะหากเดินตามแล้วจะเกิดความไม่เป็น
ธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง การเดินตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดในกรณี
เช่นนี้จึงเป็นไปเพื่อปกป้องตนเท่านั้น และนี่เองคือความเห็นแก่ตัว
การเดินตามตัวบทอย่างเคร่งครัดในบางสถานการณ์เป็นเรื่องดี
แนวคิดแบบอิงธรรมไม่ได้บอกว่า “ท่านต้องไม่เดินตามกฎหมายนะ”
แนวคิดนี้ไม่ได้กล่าวอย่างนั้น แต่กล่าวว่า “ในกรณีที่เดินตามกฎหมาย
อย่างเคร่งครัดแล้วจะเกิดความไม่เป็นธรรม ท่านจะต้องไม่เดินตาม”
ซาร์ตก็คิดเช่นนั้น ดังนั้นที่เรากล่าวถึงการแหวกกฎของพระพุทธเจ้า
และพระเยซูย่อมไม่ได้หมายความว่าสองศาสนานี้สอนว่าจงแหวกกฎ
ตะพึดตะพือไป ไม่ใช่เช่นนั้น ๐

สมภาร พรมทา

ธันวาคม ๒๕๕๓

ส่วนที่สอง : พระพุทธศาสนา
พุทธศาสนานอกพระไตรปิฎก
บทสนทนาระหว่างนักสังคมิวิทยาศาสนากับนักคัมภีร์

ภาพชื่อ Traquair โดย William Miller

เพื่อความสะดวกสำหรับการเขียนและการอ่าน นักสังคมิวิทยาจะใช้ตัวย่อว่า ก. ส่วนนักคัมภีร์จะใช้ตัวย่อว่า ข. อนึ่งเพื่อให้สะดวกสำหรับผู้เขียน ขอสมมติว่านักคัมภีร์เป็นพระ ส่วนนักสังคมิวิทยาเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย และเป็นคฤหัสถ์

(นำเข้าสู่เรื่อง)

(ข) พระพุทธศาสนาบ้านเราสมัยนี้น่าห้วง มีลัทธิแปลกๆ เกิดมากมายเหลือเกิน ที่สำคัญคือลัทธิพวกนี้มีคนเข้าหามาก คนที่เข้าหาก็เข้าใจว่าตัวเองเป็นชาวพุทธ และที่ลัทธิเหล่านี้สอนก็เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า สงสัยศาสนาของเราจะเรียวยาวอย่างที่ท่านทำนายไว้แน่เลย นี่ยังไม่ทันถึง ๕,๐๐๐ ปี ก็เลวลงไปมากแล้ว หรือจะไม่ถึงกำหนด

๕,๐๐๐ ปี พระพุทธศาสนาของเราก็จะสิ้นเสียแล้ว น่าเศร้าใจจริงๆ

(ก) ลัทธิแปลกๆที่พระองค์เจ้าว่านั่นจะพอยกตัวอย่างได้ไหมครับ บางที่ผมจะได้ช่วยแบ่งเบาความทุกข์ใจของพระองค์เจ้าได้บ้าง แบ่งๆ กันนะครับ เพราะท่าทางพระองค์ท่านจะเป็นทุกข์จริงๆ

(ข) เอาที่ใหญ่ๆและคนขึ้นมากๆก่อนนะ ลัทธิงานบิณฑิที่สร้างพระเจดีย์เป็นรูปแปลกๆคล้ายงานบิณฑิ แล้วก็สอนว่าพระนิพพานเป็นอัตตานั่นไง

(ก) แปลกที่เรื่องพระเจดีย์ทรงงานบิณฑิหรือว่าแปลกตรงที่สอนเรื่องพระนิพพานเป็นอัตตาครับ

(ข) อ้อ เรื่องงานบิณฑิอาตมาพอรับได้ ถือว่าเป็นงานพุทธศิลป์สมัยใหม่ก็แล้วกัน แต่ที่อาตมาไม่ยอมคือเรื่องพระนิพพานเป็นอัตตา

(ก) ทำไมพระองค์เจ้าจึงไม่ยอมครับ พวกผมที่เป็นชาวบ้านไม่รู้คำสอนของพระพุทธเจ้าลึกซึ้งพอไม่สู้เข้าใจว่าการสอนว่าพระนิพพานเป็นอัตตาจะเป็นเรื่องน่าตกอกตกใจอย่างไร

(ข) โอ เรื่องเช่นนี้ยอมไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องใหญ่

(ก) ก็นั่นสิครับ ผมถึงอยากเข้าใจ มันเป็นเรื่องใหญ่อย่างไร ที่จริงถ้าเขียนเป็นข้อความก็สั้นๆว่า “พระนิพพานเป็นอัตตา” ทำไมข้อความสั้นๆนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าตกใจครับ

(ข) ก็เพราะว่าข้อความนี้ไม่มีในพระไตรปิฎกนะซิ

(ก) แปลว่าที่พระองค์เจ้าและชาวพุทธหลายท่านกลุ่มใจอยู่เวลานี้ เป็นเพราะมีชาวพุทธบางสำนักสอนสิ่งที่ไม่ใช่ในพระไตรปิฎกอย่างนั้นหรือครับ

(ข) ใช่แล้วโยม

(ตัวหนังสือกับการกระทำ)

(ก) ตรงนี้ผมยิ่งงงไปใหญ่ ตกลงพระองค์เจ้าเป็นทุกข์กับตัวหนังสือ

เท่านั้นหรือครับ ผมหมายความว่าอย่างนี้ครับ เรื่องบางเรื่องนั้นเราควรห่วงแม้จะเป็นเพียงตัวหนังสือหากว่าตัวหนังสือหรือข้อความนั้นมีคนแปลไปเป็นการปฏิบัติที่เป็นภัยอันตรายต่อสังคม แต่ผมก็เห็นว่าคนที่เขาเชื่อว่าพระนิพพานเป็นอัตตานั้นก็ยังเป็นชาวพุทธที่ดี ถือศีลให้ทาน ผมว่าเราควรแยกความเชื่อที่อยู่ในรูปข้อความกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงออกจากกันจะดีไหมครับ หมายความว่า เฉพาะตัวข้อความยังบอกไม่ได้ว่าน่าห่วงหรือไม่ ต้องดูด้วยว่าข้อความนั้นนำไปสู่การปฏิบัติตามที่น่าห่วงด้วยหรือไม่ ในต่างประเทศนั้นมีการฆ่าตัวตายหมู่เพราะความเชื่อทางศาสนา อันนี้ผมเห็นด้วยว่าน่าห่วง เพราะความเชื่อนั้นได้รับการแปลเป็นการปฏิบัติที่เห็นชัดว่าสมควรห่วง แต่สำหรับความเชื่อที่ว่านิพพานเป็นอัตตานั้นผมไม่เห็นว่าจะน่าห่วงอย่างนั้น เพราะทั้งผู้ที่สอนและผู้ที่ยังเชื่อตามเรื่องนี้ผมก็ยังเห็นว่าท่านเป็นชาวพุทธที่ดีอยู่ ไม่ต่างจากฝ่ายที่เชื่อว่าพระนิพพานไม่มีทางจะเป็นอัตตาได้เลย

(ข) ความเห็นของโยมนี้เอาตมาเข้าใจเพราะเป็นความเห็นของคนที่อยู่วงนอกของพระพุทธศาสนา สำหรับคนในวงในนั้นอะไรก็ตามแต่ที่ผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎก เราต้องให้ความสำคัญ จริงอยู่สิ่งที่ผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎกนั้นเราเองก็เข้าใจว่ามีหลายแบบหลายอย่าง บางอย่างก็เป็นแต่เพียงเรื่องเล็กน้อย แต่บางอย่างก็เป็นเรื่องใหญ่โต เรื่องพระนิพพานเป็นอัตตานั้นเป็นตัวอย่างของเรื่องประเภทใหญ่โต ที่สำคัญคือความใหญ่โตของเรื่องเหล่านี้เราเริ่มนับตั้งแต่เป็นข้อความแล้ว หมายความว่ามันเป็นเรื่องใหญ่โตตั้งแต่เริ่มเป็นคำพูดคำจาหรือข้อเขียนของครูบาอาจารย์ของสำนักนั้นๆแล้ว ไม่ต้องดูผลในรูปของการทำตามก็ได้ แต่ถ้าผลออกมาชัดว่าสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาก็ยิ่งนับว่าช่วยสนับสนุนให้เห็นความน่ากลัวของข้อความเหล่านี้ สรุปคือข้อความว่า “พระนิพพานเป็นอัตตา” นั้นน่า

ห้วงตั้งแต่เป็นตัวหนังสือแล้ว

(ก) ผมไม่ค่อยเข้าใจครับว่าทำไมตัวหนังสือเฉยๆจะเป็นเรื่องน่าห่วงได้ สมมติว่านับจากวันนี้เป็นต้นไปเลยไปถึงอีกสักสอง-สามร้อยปี สมมติ นะครับ ปราบกฏว่าลัทธิธรรมกายกลายเป็นลัทธิสำคัญของพระพุทธศาสนาไทย มีชาวพุทธราวๆ ๘๐ เปอร์เซ็นต์นับถือลัทธิที่ว่านี้ พวกเขาเชื่อว่าพระนิพพานเป็นอัตตา พระนิพพานเป็นบ้านเป็นเมือง พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่สิ้นชีวิตไปแล้วไม่สูญ ที่สูญนั้นสูญแต่กายเนื้อข้างนอก แต่กายธรรมที่บรรลุธรรมชั้นสูงแล้วไม่สูญ แต่จะไปรวมกันอยู่ในพระนิพพาน พวกเขาเชื่ออย่างนี้ นอกจากเชื่อยังตีพิมพ์แนวคิดของตนออกมาเป็นหนังสือจำนวนมาก ในหนังสือเหล่านี้จะมีข้อความเขียนว่า “พระนิพพานเป็นอัตตา” เต็มไปหมด แต่นั่นก็เป็นเพียงความเชื่อที่อยู่ในหัวหรืออย่างมากก็อยู่ในหน้ากระดาษหนังสือเกี่ยวกับเรื่องพระนิพพาน ส่วนความประพฤติก็นั่นก็ยังเป็นเหมือนชาวพุทธดั้งเดิมสมัยที่ลัทธิธรรมกายยังไม่มีเฟื่องฟู คืออาจมีดีมีชั่วบ้าง แต่ส่วนที่เข้าถึงคำสอนของวัดพระธรรมกายจริงๆก็เป็นคนดี ใจบุญใจกุศล ช่วยเหลือสังคม อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา แล้วอย่างนี้พระคุณเจ้าจะยังห่วงหรือไม่ครับ

(ข) อ้อ ห่วงแน่นอนโยม

(ก) เพราะอะไรครับ

(ข) ก็เพราะพวกเขาสอนกันผิดๆนะซิ แนวคิดที่ผิดนั้นบางอย่างก็นำไปสู่ความสุขใจได้ นำไปสู่การเป็นคนดีในรูปของคนที่ไม่เป็นปัญหาแก่สังคมได้ อันนี้อาตมาทราบดี แต่สำหรับพระพุทธศาสนา เรามีหลักการว่า ความเชื่อใดก็ตามที่นำไปสู่ความสุขหรือการเป็นคนที่ไม่เป็นภัยแก่สังคมยังไม่ถือว่าพอ เราเรียกร้องด้วยว่าความเชื่อนั้นต้องถูกต้องด้วย แต่ไม่เป็นไร ในสังคมเราอาจมีความเชื่อนอกพระพุทธ-

ศาสนาจำนวนมากที่เป็นอย่างนั้น เราไม่เคยไปว่ากล่าวถ่วงง่วงพวกเขาเลย เราขอเพียงว่า トラบเท่าที่ยังเอ่ยอ้างพระพุทธศาสนาอยู่ หรืออ้างว่าตนเป็นชาวพุทธอยู่ สิ่งที่คุณนั้นขอให้จริง คือตรงตามพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎกได้ไหม เราขอเพียงเท่านั้นโยม ไม่เพียงเท่านั้น เรายังให้เสรีภาพเสียด้วยซ้ำไปว่าสำนักท่านจะสอนอย่างนั้นก็ว่าไปเถิด ไม่มีใครเชื่อว่าดอก ขอเพียงบอกสั้นๆกับคนที่เป็นลูกศิษย์ว่า “อันนี้ครูบาอาจารย์ของเราท่านคิดขึ้นเองนะ พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสสอนไว้ในพระไตรปิฎกนะ” เท่านั้นเอง แต่ดูเหมือนทางสำนักนั้นจะไม่ยอม ท่านพยายามหาทางอธิบายว่าเรื่องธรรมกายเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่บังเอิญตกหล่นไป ไม่มีการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก หลวงพ่อสดเจ้าสำนักท่านนั่งวิปัสสนาแล้วไปพบเข้าเห็นว่าเป็นของดีเสมือนแก้วมณีที่สูญหายไปเป็นพันๆปีแล้วในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ท่านจึงนำมาเผยแพร่ อันนี้อาตมาเห็นว่าเป็นการไม่เชื่อตรงต่อพระพุทธเจ้า ไม่เคารพและให้เกียรติพระองค์ที่เป็นพระบรมศาสดาเลย นี่ก็จะตีความหรือจินตนาการอย่างไรเกี่ยวกับพระองค์ก็ว่าไปตามอำเภอใจ

(ปัญหาเรื่องพระไตรปิฎก

กับสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงรู้และสอนทั้งหมด)

(ก) ผมเคยอ่านหนังสือประวัติท่านอาจารย์มั่นที่เขียนโดยหลวงตามหาบัวแล้วพบข้อความที่น่าสนใจอยากนำมาเล่าถวายพระคุณเจ้าเรื่องมีว่าในหนังสือนั้นหลวงตามหาบัวเขียนว่า ในคืนที่พระอาจารย์มั่นบรรลุวิมุตติธรรม ท่านใช้คำว่าอย่างนั้น ซึ่งผมเข้าใจว่าท่านหมายถึงอรหัตผล ได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจนพระอรหันตสาวกจำนวนมากมายมหาศาลมาแสดงความยินดีกับท่าน ท่านอาจารย์ศีกฤทธิ์ปราโมชได้เขียนถึงเรื่องนี้ในหนังสือพิมพ์ “สยามรัฐ” ของท่านว่า ไม่เคยมีปรากฏว่าพระไตรปิฎกภาษาบาลีของนิกายเถรวาทจะรับรอง

ความคิดที่ว่าพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เมื่อสิ้นชีวิตจะ “ยังอยู่” เช่นที่ท่านหลวงตามหาบัวเขียน เพราะท่านเหล่านี้ “นิพพาน” คือ “ดับ” ไปแล้ว เหมือนเทียนที่จุดจนหมดแท่งแล้ว จะหาตัวตอนที่ไหนมาปรากฏแก่ท่านอาจารย์มั่นเช่นนั้น ทราบไหมครับว่าข้อท้วงติงอย่างมิตรของอาจารย์คึกฤทธิ์นี้ดูจะไม่เป็นที่เข้าใจสำหรับสานุศิษย์ของหลวงตามหาบัวตลอดจนหลวงตามหาบัวเองด้วย ศิษย์คนหนึ่งดูเหมือนชื่อหม่อมหลวงจิตติ นพวงศ์ ถึงขั้นเขียนตอบโต้อาจารย์คึกฤทธิ์อย่างหยาบคายลงหนังสือพิมพ์ ท่านองว่าคนเราต่อให้เป็นปราชญ์ในทางโลกก็อย่าหมายว่าจะปราชญ์ในทางธรรม เขาเปรียบว่าหลวงตามหาบัวนั้นเป็นปราชญ์ในทางธรรม อย่างนี้จะเชื่อใครดี หลวงตามหาบัวนั้นแม้จะตอบโต้ด้วยอาการที่สำรวมกว่า แต่ก็พอจับได้ว่าไม่พอใจอาจารย์คึกฤทธิ์ แล้วความไม่พอใจนั้นก็ขยายไปยังสิ่งที่อาจารย์คึกฤทธิ์ใช้เป็นเครื่องมือวิจารณ์สิ่งที่ท่านเขียนอันได้แก่พระไตรปิฎก ผมขออนุญาตตัดส่วนที่เป็นเรื่องอารมณ์ออกไป ถ้าดูที่เนื้อหาของสิ่งที่หลวงตามหาบัวเสนอ อันนี้ผมคิดว่าน่าสนใจ หลวงตามหาบัวเขียนว่า *ถ้าพระไตรปิฎกไม่ทำตัวเป็นกองปราบปราม เราชาวพุทธก็จะมีโอกาสได้เห็นความจริงใหม่ๆที่พระไตรปิฎกไม่ได้บันทึกเอาไว้* เห็นไหมครับว่าข้อความนี้มีการใช้อารมณ์และเสียดลีแตกดันฝ่ายที่อ้างอิงพระไตรปิฎก อันที่จริงอาจารย์คึกฤทธิ์ไม่ได้แสดงตนว่าเป็นกองปราบปรามอะไรเลย ท่านท้วงติงฉันปราชญ์ แต่ถ้าตัดเอาเรื่องอารมณ์ออกไป ข้อเสนอของท่านหลวงตามหาบัวคือ ท่านเชื่อว่าพระไตรปิฎกไม่ได้บันทึกทุกเรื่องที่เป็นความจริงอันพระพุทธองค์ทรงทราบจากการตรัสรู้ หลวงตามหาบัวคิดในแนวทางเดียวกับสำนักธรรมกาย คือคิดว่าพระไตรปิฎกนั้นบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้เพียงบางส่วนเท่านั้น ในตอนท้ายหลวงตามหาบัวได้เสนอความคิดว่า ตอนที่พระพุทธเจ้า

ตรัสรู้ พระไตรปิฎกไม่มี ตอนที่พระอรหันตสาวกจำนวนมากสมัย พุทธกาลบรรลุอรหัตผล พระไตรปิฎกก็ไม่มี การที่มีผู้บรรลุธรรมได้ใน สภาพที่ไม่มีพระไตรปิฎกในรูปของคัมภีร์หรือเล่มหนังสือนั้นแปลว่า พระไตรปิฎกไม่มีความสำคัญอะไรเลยต่อการบรรลุธรรม คำถามผม คืออย่างนี้ครับ ผมเข้าใจว่าสิ่งที่หลงตามหาบัวท่านกล่าวคือเรื่องคน เป็นอรหันต์ได้โดยไม่ต้องพึ่งพระไตรปิฎก เป็นข้อเท็จจริง ปัญหาที่เรา ต้องคิดต่อมาก็คือ ถ้าเป็นอย่างนั้น การที่เรายกเอาพระไตรปิฎกเป็น สิ่งสูงสุดสำหรับตัดสินความผิดความถูกของสิ่งที่ชาวพุทธในสังคม พุทธถือปฏิบัติ อย่างที่หลงตามหาบัวท่านใช้คำว่า ตั้งตัวเป็นกอง ปราบปราม ก็ไม่น่าจะถูก เพราะอะไรครับ ก็เพราะว่าการทำเช่นนั้น เป็นการยกสิ่งที่สำคัญไม่มากให้กลายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

(ข) อันนี้อาตมาขอคัดค้าน ตามที่จริง พวกเราเองที่เป็นนักปริยัติ อ่านพระไตรปิฎกและอรรถกถาอย่างพิณีพิจารณาอยู่เสมอๆก็รู้สึกไม่ สบายใจที่หลงตามหาบัวท่านพูดอย่างนั้น หนังสือเล่มนั้นของหลง ตามหาบัวอาตมาก็ได้อ่าน ตอนท้ายเล่มเขาเอาข้อเขียนของท่าน อาจารย์คึกฤทธิ์มาพิมพ์ให้ผู้อ่านได้อ่านด้วย ท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ตั้ง คำถามว่า ท่านพระอาจารย์มั่นนั้นท่านพยายามต่อสู้เพื่อเอาชนะความ โง่เขลาของมนุษย์ แต่ท่านชักไม่แน่ใจเสียแล้วว่าท่านพระอาจารย์มั่น ตายเปล่าหรือไม่ก็ไม่ทราบ ลูกศิษย์ของท่านไม่ได้แสดงว่าได้พยายาม เอาชนะความโง่เขลาอย่างที่อาจารย์ต้องการเลย ดูจากอะไร ก็ดูจาก การเขียนประวัติอาจารย์อย่างมุ่งไปในทางอภินิหารนั้นปะไร อาตมา เห็นด้วยกับท่านอาจารย์คึกฤทธิ์เต็มที่ เวลานี้ผู้ที่นับถือพระป่า จำนวนมากนับถือเพราะพระป่าตามที่เขาเข้าใจสามารถแสดงอิทธิ- ปาฏิหาริย์ได้ ความเชื่ออันนี้ก็น่าจะมาจากการเขียนหนังสือเล่มนี้ของ หลงตามหาบัวนั่นเอง ในตอนท้ายหนังสือ หลงตามหาบัวเขียนเล่า

ว่าเมื่อเผาศพท่านพระอาจารย์มันแล้ว อัฐิของท่านก็ได้รับการแจกจ่าย แก่สานุศิษย์ ลูกศิษย์ก็เอาใส่ผอบไว้ วันหนึ่งมีบางคนเปิดผอบดูก็พบว่ากระดูกของท่านได้กลายเป็นสิ่งที่เขาเรียกกันว่าพระธาตุ เวลาที่พระป่าต่างๆ เมื่อตายแล้วก็ถือกันไปว่ากระดูกของท่านแปรสภาพเป็นพระธาตุ อาตมาเข้าใจว่าเป็นอิทธิพลของการโฆษณาในหนังสือของ หลวงตามหาบัว จะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ไม่เพียงเท่านั้น การยึดถือ เรื่องกระดูกพระอรหันต์เป็นแก้วเป็นอัญมณีนี้อ้อมมาก็ถูกใช้เป็นเครื่อง รุกรานท่านผู้อื่น เช่นลูกศิษย์พระป่าบางคนก็มาพูดกับอาตมาเองเสีย ด้วยซ้ำว่า เวลาที่กระดูกท่านพุทธทาสก็ยังเป็นกระดูกคนธรรมดาๆ อยู่ นี่แสดงว่าท่านพุทธทาสก็เป็นแค่ปุถุชน ไม่ได้เป็นอริยะอย่างอาจารย์ ของผู้พูดเลย อาตมาเห็นว่าชักไปกันใหญ่ สมัยอยู่อินเดียนั้น อาตมา เคยไปดูกระดูกพระพุทธรูปเจ้าที่เขาเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ เดลี ก็เห็นว่าเป็นกระดูกมนุษย์ธรรมดาๆ เป็นกระดูกส่วนกระดูกโหลก ศีรษะ สิ่งที่เห็นนี้ทำให้อาตมานึกได้ว่าสมัยที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเดลี เคยอ่านบันทึกของท่านฟา-เหียน พระภิกษุจีนรุ่นแรกๆ ที่จาริกไปยังอินเดีย ท่านเขียนเล่าว่าวัน หนึ่งผ่านไปยังตำบลหนึ่งเห็นเขากำลังจัดงานบูชาพระสถูปธาตุของ พระพุทธรูปเจ้า ก็เป็นกระดูกธรรมดาๆ เป็นแผ่นแบนๆ เป็นพระอัฐิส่วน ที่กระดูกโหลกศีรษะของพระองค์อย่างที่ท่านเห็นที่พิพิธภัณฑสถาน เดลี ขนาดพระพุทธรูปเจ้ากระดูกท่านยังไม่กลายเป็นพระธาตุ ก็นี่ก็เอาที่แล้ว กันว่าที่ถือกันอยู่เวลานี้ผิดเพี้ยนไปจากของเดิมมากเพียงใด พระพุทธ- ศาสนาเดิมนั้นไม่ต้องการไสยศาสตร์หรืออิทธิปาฏิหาริย์สำหรับประดับ ประดาพระบารมีของพระพุทธรูปเจ้าและเหล่าพระอรหันต์เลย เพราะ ท่านดีของท่านอยู่แล้ว ดีจากภายใน แต่.. เอ๊ะ.. เรากำลังพูดกัน ประเด็นไหนอยู่นะ อาตมาชักเลือนๆ

(ก) ผมเรียนถามว่า หลวงตามหาบัวท่านว่าคนเราเป็นพระอรหันต์ได้โดยไม่ต้องพึ่งพระไตรปิฎก ก็แปลว่าพระไตรปิฎกนั้นไม่ได้สำคัญมากอย่างที่เราคิด เพราะถ้าสำคัญมากจริงก็ต้องมีหลักว่าขาดพระไตรปิฎกแล้วคนเราเป็นอรหันต์ไม่ได้

(ข) อันนี้ไม่ถูก เอาอย่างนี้นะ อาตมาขอแยกว่าพระไตรปิฎกนั้นโดยสาระก็คือคำสอนของพระพุทธเจ้า ตอนจะปรินิพพานก็ตรัสไว้ชัดเจนว่า เมื่อไม่มีพระองค์อยู่แล้วก็ไม่ได้แปลว่าเราชาวพุทธจะขาดเสียซึ่งพระบรมศาสดา เพราะพระธรรมวินัยที่ทรงสอนเอาไว้ นั่นเองจะเป็นศาสดาสืบแทนต่อไปตราบนานเท่านาน พระไตรปิฎกในความหมายของพระธรรมวินัยนั้นมีอยู่แล้วในสมัยพุทธกาล พระองค์นั่นเองที่ทรงทำหน้าที่เป็นพระไตรปิฎก ไม่เพียงเท่านั้น ยังทรงทำหน้าที่เป็นกองปราบปรามตามลำนวนของท่านหลวงตามหาบัวด้วย มีพระหรือโยมที่ไหนเข้าใจคำสอนของพระองค์ผิดเพี้ยนแล้วเที่ยวไปป่าวประกาศว่าตนเป็นศิษย์ตถาคตแล้วตถาคตศาสดาของเราสอนว่าอย่างนี้ อย่างนั้น ซึ่งไม่ตรง ไม่จริง ก็จะทรงตำหนิ บางครั้งทรงเรียกคนเช่นนี้ว่าโมฆบุรุษด้วยซ้ำไป ทรงอธิบายให้พวกเขาฟังว่าที่ถูกต้อนั้นเป็นอย่างไร ดังนั้นที่พวกเราพยายามช่วยกันรักษาพระไตรปิฎกให้คงอยู่ตามเดิมนั้นว่าไปแล้วก็เป็นการตามรอยบาทของพระบรมศาสดาตามที่กล่าวมานี้เอง ถ้าเข้าใจอย่างนี้ คนเป็นอรหันต์ไม่ได้หรือหากปราศจากพระไตรปิฎก เพราะพระไตรปิฎกในสถานะเช่นนี้หมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

(ประเด็นเรื่องศาสนาในฐานะผลผลิตของสังคม)

(ก) ผมขอกลับมาที่ประเด็นซึ่งเป็นพื้นฐานของเรื่องที่เรากำลังอภิปรายกันอยู่นี้ ดูเหมือนว่าในทางศาสนศาสตร์หรือศาสนศึกษา พระคุณเจ้าจะให้ความสำคัญกับความถูกต้องเที่ยงตรงตามคัมภีร์เดิม

โดยให้เหตุผลว่า การตรัสรู้ของพระพุทธองค์นั้นนำไปสู่ความรู้แจ้งในหลักการหรือหลักวิชาบางอย่าง และความทุกข์ในชีวิตนั้นจะล้างทิ้งไปจากชีวิตของเราได้ก็ด้วยหลักปฏิบัติที่ถูกต้องเหล่านี้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะพึงหมั่นตรวจสอบว่า แนวคิดใดๆก็ตามแต่ที่สำนักความคิดทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในบ้านเราเสนอออกมา แนวคิดนั้นตรงตามหลักการของพระพุทธองค์หรือไม่ การเผยแพร่หลักการที่ไม่ตรงก็เหมือนการเอายาปลอมมารักษาโรค อาจดูเหมือนรักษาได้ แต่เอาเข้าจริงก็รักษาไม่ได้ เพราะมันเป็นยาปลอม ที่กล่าวมานี้ผมเข้าใจพระคุณเจ้าถูกต้องไหมครับ

(ข) ถูกต้องแล้วโยม อาตมาขอขอบใจสำหรับอุปมาเรื่องยาปลอม ท่านอาจารย์ช่วยให้เข้าใจสิ่งที่อาตมาต้องการเสนอมากทีเดียว

(ก) ผมขอใช้อุปมาเรื่องยาต่อ ยานั้นเป็นเครื่องมือรักษาโรคใช่ไหมครับ

(ข) ใช่แล้วโยม

(ก) โรคอย่างเดียว อาจมียามากกว่าหนึ่งขนานสำหรับรักษา อันนี้เป็นไปได้ไหมครับ ผมหมายถึงยาจริงๆ ไม่ใช่ยาที่ทำปลอมโดยปราศจากหลักวิชา

(ข) แน่นอน เป็นไปได้ และจริงๆก็เป็นอย่างนั้น ยาแก้ไอมีหลายชนิด ยาแก้ปวดหัวปวดท้องก็ทำนองเดียวกันนั้น

(ก) การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนานั้นเราจะมองว่าเป็นเสมือนยาได้ไหมครับ สำนักนี้เสนอยาตัวหนึ่ง สำนักโน้นก็อาจเสนออีกตัว ถ้าสองแนวคิดหรือสองหลักปฏิบัตินำไปหาผลอย่างเดียวกันได้ ทำไมเราจึงไม่รับว่าสองแนวคิดนี้เท่ากันล่ะครับ

(ข) อันนี้ขึ้นอยู่กับว่าผลที่ว่ามันคืออะไร ท่านอาจารย์จะยกตัวอย่างได้ไหม

(ก) สมมติว่าผลนั้นหมายถึง “ความไม่เห็นแก่ตัว” อันนี้น่าจะเป็นตัวอย่างได้ เท่าที่ผมทราบ ศาสนาฮินดูสอนว่ามีอัตตาอยู่ในคน อัตตานี้มาจากพระเจ้า ตอนที่พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ก็ได้มอบอัตตาให้แก่ทุกคน อัตตานี้เป็นของดี เป็นของบริสุทธิ์สะอาด เพราะเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ทำนองว่าพระเจ้าเปรียบเหมือนมหาสมุทร อัตตาที่อยู่ในคนแต่ละคนเช่นพระคุณเจ้ากับผมก็เปรียบได้กับน้ำที่วกออกมาจากมหาสมุทรแห่งเดียวกันนั้น พระเจ้าทรงใส่สิ่งนี้ลงไปในชีวิตเราเพื่อให้เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงความเป็นมนุษย์ อัตตาเป็นบ่อเกิดของความคิดในทางที่ดี คนที่เข้าใจเรื่องอัตตาจะเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว อย่างมหาตมา คานธีเป็นตัวอย่าง ในอีกทางหนึ่ง ผมเชื่อว่่าก็น่าจะมีชาวพุทธไม่น้อยที่มีคุณสมบัติในเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวในทำนองเดียวกับที่พบในคานธี ยกตัวอย่างเช่นท่านพุทธทาส หรือท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ ท่านเหล่านี้เสียสละตัวเอง ไม่เห็นแก่ความสบายของตนเอง ทำงานเพื่อพระศาสนา ปัญหาคือ คานธีนั้นเชื่อว่ามีอัตตาอยู่ในตัวเรา แต่ท่านพุทธทาสและท่านพระพรหมคุณาภรณ์เชื่อว่่าไม่มีอัตตา เห็นไหมครับว่่าความเชื่อสองแบบที่ต่างกัน แต่ที่สุดก็นำไปสู่ผลเหมือนกัน ศาสนาที่สอนเรื่องอัตตานั้นมีมาก เช่นศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนายูดา ศาสนาฮินดู ศาสนาเชน สรุปคือศาสนาฝ่ายที่เชื่อว่่ามีอัตตานั้นมีมากกว่าศาสนาฝ่ายที่ไม่เชื่อว่่ามีอัตตา ผมไม่คิดว่่าศาสนาฝ่ายที่เชื่อว่่ามีอัตตาจะพาคนไปสู่ความเห็นแก่ตัว ตรงกันข้าม คำสอนเรื่องอัตตานั้นบอกว่่าตัวเราเท่านั้นบริสุทธิ์ ทรัพย์สินเงินทองไม่ใช่ตัวเรา เกียรติยศชื่อเสียงก็ไม่ใช่ คนที่เชื่อเช่นนี้ย่อมไม่เห็นว่่าชีวิตนี้จะต้องสะสม ไม่ว่าเงินทองหรือเกียรติยศ เห็นไหมครับว่่า นี่ก็ตรงกับฝ่ายพระพุทธรศาสนาที่สอนว่่าชีวิตนี้ไม่มีอะไรที่จะยึดได้ว่่าเป็นตัวตนของเรา เมื่อเห็นเช่นนั้นก็ย่อมไม่เห็นว่่าตนจะต้องสะสมเงินทองหรือ

เกียรติยศ คนสองคนเห็นต่างกันเรื่องอัตตา/อนัตตา แต่ที่สุดก็ทำดีเหมือนกันคือไม่เห็นแก่ตัว

(ข) เอาละ อาตมาพอจับทางท่านอาจารย์ได้แล้ว ปัญหาที่อยู่ที่ท่านอาจารย์เข้าใจและดูเหมือนจะเชื่อว่าความดีในศาสนาต่างๆนั้นเท่ากัน แน่นอน ความดีในบางระดับอาจเท่ากัน เช่นเรื่องความไม่เห็นแก่ตัวที่ท่านอาจารย์ยกมาเป็นตัวอย่าง แต่ความดีในระดับสูงสุดนั้นจะเท่ากันไม่ได้เลย เพราะแต่ละศาสนามีที่มาต่างกัน เราชาวพุทธเชื่อว่าพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางศาสนาของชาวพุทธนั้นหาไม่ได้ในศาสนาอื่น ศาสนาที่สอนเรื่องพระเจ้านั้นสอนความดีระดับสวรรค์เท่านั้น หรือเป็นไปได้ที่จะเป็นระดับการไปเกิดในพรหมโลก แต่หากเป็นระดับนิพพานอันหมายถึงการดับอย่างสิ้นเชิง เราจะไม่มีการพบในศาสนาเหล่านั้น อันนี้อาตมาไม่ได้กล่าวทักท้วงเอง มีพระพุทธรูปจนตรัสไว้ชัดเจนว่า รอยเท้าไม่มีในอากาศฉันใด สมณะที่หลุดพ้นอย่างหมดจดแล้วก็ไม่มีในศาสนาอื่นนอกจากพระพุทธศาสนาฉันนั้น ท่านอาจารย์จำพุทธประวัติตอนที่ทรงอำลาอาจารย์สองท่านที่สอนสมาธิให้แก่พระองค์ได้หรือไม่

(ก) จำได้ครับ ท่านอุทกดาบสกับท่านอาฬารดาบส

(ข) ท่านอาจารย์ทราบไหมว่าทำไมพระองค์จึงทรงอำลาอาจารย์ทั้งสองมา

(ก) ไม่แน่ใจครับ

(ข) เหตุผลคือเพราะทรงทราบว่าผลสูงสุดของการปฏิบัติสมาธิตามสำนักของอาจารย์ทั้งสองนั้นส่งผลให้เกิดในพรหมโลกเท่านั้น ซึ่งยังไม่ใช่การหลุดพ้นอย่างสิ้นเชิง ที่สุดก็ทรงตัดสินใจพระทัยว่าอย่างไรเสียชีวิตก็ก้าวมาจนถึงขั้นนี้แล้วก็ควรไปจนถึงที่สุด ทรงทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง จนที่สุดก็พบทางสว่าง สิ่งที่ทรงค้นพบนั้นไม่มีศาสดา

องค์ใดพบมาก่อน ในแง่นี้เราก็ต้องยอมรับว่าความจริงที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นอยู่สูงกว่าศาสนาอื่น เราต้องพูดกันตรงๆอย่างนั้น ไม่เช่นนั้นการเปรียบเทียบระหว่างศาสนาก็อาจชวนให้ไขว้เขวได้ สำหรับอาตมา ความดีที่ศาสนาต่างๆสอนไม่เท่ากัน

(ก) ตรงนี้เองคือสิ่งที่ผมในฐานะนักสังคมวิทยาศาสนาอีตอัดใจมาก ในทางหนึ่งนั้นผมก็เป็นชาวพุทธในความหมายว่าเกิดในประเทศไทยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและก็เต็มใจที่จะรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของตนเพราะเห็นว่าหลายสิ่งที่พระพุทธศาสนาสอนนั้นเป็นประโยชน์ แต่ผมนั้นมีโอกาสได้ศึกษาศาสนาอื่นด้วยในฐานะนักสังคมวิทยาศาสนา สิ่งที่เราในฐานะนักสังคมวิทยาศาสนาพบคือศาสนาต่างๆจะอ้างเหมือนกันว่าสิ่งที่ศาสนาของตนสอนนั้นจริงที่สุด ศาสนาอื่นสอนความเท็จ หรือแม้จะสอนความจริงก็จริงในระดับที่อยู่ต่ำกว่าความจริงที่ศาสนาของตนสอน ฝ่ายที่เชื่อพระเจ้าก็จะบอกว่าพวกที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าเป็นคนบาป และจะต้องตกนรกหลังจากตายไปแล้ว ส่วนฝ่ายที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าก็หาว่าฝ่ายที่เชื่อนั้นมลาย สรูป คือถ้าไปดูภายในของแต่ละศาสนาเราจะพบแนวโน้มเหมือนกันตามที่ผมกล่าวมานั้น ดังนั้นเมื่อมาได้ฟังที่พระคุณเจ้ากล่าวอย่างข้างต้นนั้น ในแง่หนึ่งผมก็ไม่ได้แปลกใจ คำถามของผมมีว่า เราจะเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างอิสลามหรืออย่างผู้อยู่ใต้การครอบงำของศาสนา แน่นอนครับ หากเลือกอย่างหลังผมก็ไม่มีอะไรต้องพูดต่อ แต่ถ้าเลือกที่จะเข้าใจศาสนาอย่างอิสลาม ผมคิดว่าเรามีเรื่องที่จะต้องคิดมาก อย่างน้อยที่สุด สิ่งแรกที่เราจะต้องคิดคือเราสามารถเป็นอิสลามได้พร้อมๆ กับสังกัดศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือไม่

(ข) อาตมาขอลถามแทรกนิดหนึ่ง ท่านอาจารย์หมายความว่าอย่างไรเวลาที่พูดถึงอิสลาม

(ก) ผมหมายถึงคนที่เคารพเหตุผลทั้งของตนเองและผู้อื่น ความหมายนี้อาจยังกว้างอยู่ ผมขออธิบายให้แคบเข้าเพื่อพระองค์เจ้าจะได้มองเห็นภาพ คืออย่างนี้ครับ คนเรานั้นไม่ได้อยู่คนเดียวในโลก แต่มีคนอื่น ๆ อยู่ร่วมโลกใบนี้กับเราด้วย คนแต่ละคนย่อมมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง มีความเชื่อเป็นของตนเอง และความเชื่อที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็คือความเชื่อในทางศาสนา การเป็นคนมีเหตุผลนั้นต้องเริ่มต้นด้วยการบอกตนเองว่า “เรามีความเชื่อของเราอย่างนี้ คนอื่นก็อาจมีความเชื่อของเขาที่ต่างไปจากเรา” การบอกตนเองอยู่เสมอเช่นนี้จะทำให้เราเกิดภาพในใจเวลาที่เห็นคนอื่นเชื่อไม่เหมือนเราว่า “ถ้าเรามีโอกาสไปยืนอยู่ที่ฟากโน้น เราก็อาจจะเชื่อแบบเขานั้นก็ได้” เช่นถ้าเราเป็นชาวยิวในสมัยโบราณที่ตกเป็นทาสของอียิปต์และโรมัน ถูกเขาใช้งานหนักเหมือนวัวควาย ไม่มีความหวังในชีวิต เราก็คงพร้อมจะเชื่อเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่ของพวกเราบอกว่า “ลูกหลานเอ๋ย อดทนเข้าไว้นะ บรรพชนของเราบอกเล่ากันต่อๆ มาว่าพระเจ้าทรงมองเห็นความทุกข์ของพวกเราอยู่เสมอ วันหนึ่งเมื่อเหมาะสมพระองค์จะส่งบุตรของพระองค์มาพาพวกเราพ้นไปจากความเป็นทาสของคนอื่นอยู่เช่นนี้” ความเชื่อของคนเราไม่ได้เกิดลอยๆ ปั้นแต่งก็ไม่ได้ แต่เป็นของที่ต้องเป็นเพราะสภาพชีวิตและสภาพสังคมปั้นแต่งให้เป็นอย่างนั้น อย่างพระองค์เจ้าที่เชื่อว่าพระพุทธศาสนาสอนความจริงชนิดที่อยู่สูงกว่าความจริงในศาสนาอื่นๆ ทั้งหมดก็ไม่ได้เชื่อเพราะจงใจจะเชื่อเช่นนั้น ความเชื่อนี้มาจากการที่พระองค์เจ้าได้บวช และที่ได้บวชก็เพราะพระพุทธศาสนาถูกนำเข้ามาจากอินเดียสู่ประเทศไทย สมมติว่าศาสนาที่นำเข้ามาแล้วรุ่งเรืองเป็นศาสนาอื่นเช่นฮินดูหรืออิสลาม พระองค์เจ้าก็ต้องเชื่อว่ามีอิตตาตามทีศาสนาเหล่านี้สอน เห็นไหมครับว่า ความเชื่อทางศาสนานั้นว่าไปแล้วเป็นผลผลิตของสังคม

สังคมในที่ต่างๆในโลกต่างกัน จึงให้กำเนิดศาสนาที่ไม่เหมือนกัน ปัญหาความขัดแย้งทางศาสนานั้นอยู่ที่บุคคลในแต่ละศาสนาไม่พยายามเตือนสติตนว่าความเชื่อทางศาสนาที่ตนมีอยู่นั้นไม่ได้เกิดจากการเลือกเหมือนเลือกสินค้าในห้าง ที่พระคุณเจ้าเป็นพระนั้นไม่ใช่ เพราะพระคุณเจ้ามีโอกาสดำเนินดูว่า “เออ.. ศาสนาคริสต์สอนว่าอย่างนี้ ศาสนาอิสลามสอนว่าอย่างนี้ ศาสนาฮินดูสอนว่าอย่างนี้ พุทธศาสนาสอนว่าอย่างนี้..” จากนั้นก็ใช้เวลาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ แล้วเลือกว่า “เอาพุทธศาสนานี้แหละเพราะดีที่สุด” มันไม่ใช่อย่างนั้นใช่ไหมครับ การนับถือศาสนาของคนส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดนั้นเป็นการ “เกิดมาเป็น” ไม่ได้เลือก เมื่อเป็นเช่นนี้เราก็ควรทำใจเพื่อไว้ด้วยว่า สำหรับคนที่เกิดมาเป็นอย่างอื่น ไม่ได้เป็นพุทธอย่างเรา เขาก็ย่อมจะเชื่อตามแนวทางของเขา ซึ่งทั้งหมด ผมหมายถึงความเชื่อทั้งหมดเอามาเปรียบเทียบกันไม่ได้ คือบอกไม่ได้ว่าใครจริงกว่าใคร ใครสูงกว่าใคร

(ข) เรื่องศาสนาที่เกิดในดินแดนต่างๆนั้นอาตมาเข้าใจ เพราะอย่างที่เรียนท่านอาจารย์ อาตมาได้เรียนวิชาจำพวกประวัติศาสตร์ของศาสนามาบ้างเหมือนกัน แต่นี่ก็เป็นคนละเรื่องกับการที่ใจความของแต่ละศาสนาย่อมไม่เหมือนกัน บางศาสนาสอนเรื่องสูง บางศาสนาสอนเรื่องพื้นๆ อาตมาเข้าใจอย่างนั้นนะ

(ก) ท่านเอาอะไรวัดครับว่าศาสนานี้สอนเรื่องสูง ศาสนานั้นสอนเรื่องพื้นๆ

(ข) อ้า.. ท่านอาจารย์ถามเรื่องนี้ดีแล้ว อาตมาจะได้สาธยายให้ฟังอย่างละเอียดเลย พระพุทธเจ้าตรัสว่า “คนจำนวนมากเมื่อกลัวภัยก็เข้าหาภูเขายาว แม่น้ำยาว ต้นไม้ใหญ่บ้าง เพื่อให้สิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่งจะอย่างไรก็ตาม ที่พึ่งเหล่านี้ที่สุดแล้วก็พึ่งได้ในระดับพื้นๆเท่านั้น ที่

ฟังจริงๆของมนุษย์อยู่ที่ตัวเขาเอง วันใดที่เขาฝึกจิตให้เข้มแข็งจนหายกลัวได้ วันนั้นเขาจะพบที่ฟังที่แท้ ซึ่งก็คือใจของเขาที่แข็งแกร่งนั่นเอง” เห็นไหมว่าตามพระพุทธพจน์นี้มีศาสนาประเภทหนึ่งสอนให้คนนำตนเข้าไปเป็นบ่าวของวัตถุเช่นภูเขา แม่น้ำ อาตมาเห็นชาวฮินดูที่ชุมนุมกันอาบน้ำในแม่น้ำคงคาอยู่เสมอสมัยเรียนหนังสืออยู่อินเดีย นี่เป็นตัวอย่างของศาสนาแบบพื้นๆ คนเหล่านี้คงสบายใจบ้างเมื่อได้ลงไปอาบน้ำที่เขาเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ แต่พวกเขาควรจะรู้ว่าจริงๆแล้วในตัวพวกเขา มีศาสนาที่สูงส่งกว่านั้นสถิตอยู่แล้ว คือใจของพวกเขาเอง การชำระใจให้สะอาดและแข็งแกร่งเป็นศาสนาที่สูงกว่าการชำระตนในแม่น้ำคงคา อันนี้อาตมาเห็นว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่มีทางเถียงได้เลยจริงๆ คือศาสนามีชนิดที่สูงต่ำกว่ากันจริงๆ

(ว่าด้วยความหมายของคำว่าสูง/ต่ำ)

(ก) ผมว่าตอนนี้เรามาดังเรื่องที่เป็นหัวใจของปัญหาเรื่องหนึ่งแล้ว ซึ่งเรื่องนี้แหละครับที่พวกเราที่เป็นนักสังคมวิทยาศาสนามักเห็นต่างไปจากนักศาสนาประเภทที่เชื่อว่ามี ความสูงต่ำแตกต่างกันในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ความสูงต่ำนั้นเรามองไปในทางอื่นก็ได้ คือผมยอมรับว่าสิ่งต่างๆในโลกนี้ไม่เหมือนกัน และความไม่เหมือนกันนั้นก็อาจมีคนมองว่าอันหนึ่งสูงอันหนึ่งต่ำจะในทางรูปร่างหรือในทางอื่นๆก็ได้ ยกตัวอย่างเช่นข้าวเปล่าๆหนึ่งจานกับข้าวครึ่งจานแต่มีเนื้ออย่างปนอยู่ด้วย จานหลังนั้นมีสารอาหารมากกว่า เราจึงบอกว่าข้าวครึ่งจานแต่มีเนื้อปนอยู่ด้วยนั้น “สูงกว่า” ในทางโภชนาการ ความสูงกว่าในที่นี้ไม่ได้วัดจากรูปลักษณ์ข้างนอก แต่วัดจากการเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย กินข้าวเปล่าๆนั้นให้คุณค่าทางโภชนาการน้อยกว่ากินกับเนื้ออย่าง เหล้ากับน้ำเปล่าก็เหมือนกัน อย่างแรกกินแล้วเมาและอาจก่อให้เกิดโรคต่างๆได้ ส่วนอย่างหลังไม่มีโทษ มีแต่ประโยชน์ ในแง่นี้ น้ำก็สูงกว่า

เหล่า หันมาดูธรรมชาติรอบตัวเราบ้าง ต้นไม้บางชนิดนั้นเนื้อแข็ง เหมาะจะเอามาทำบ้านเรือนหรือเครื่องใช้ เช่นไม้มะค่า แต่ไม้บางชนิด เป็นไม้เนื้ออ่อนเช่นไม้ยางหรือไม้ฉำฉา ไม้พวกนี้เมื่อเทียบกับไม้มะค่า แล้วก็ด้อยค่ากว่า ผมเข้าใจว่าเวลาที่พระองค์เจ้ากล่าวถึงความสูงต่ำ ระหว่างศาสนา ท่านก็ใช้ในความหมายนี้ คือศาสนาบางศาสนานั้น เปรียบเหมือนไม้เนื้ออ่อน ใช้ทำเครื่องเรือนก็พอทำได้ แต่ใช้งานไปสัก ปีสองปีก็พังแล้ว แต่บางศาสนานั้นเหมือนไม้เนื้อแข็ง ทำเครื่องใช้แล้ว ใช้งานได้เป็นร้อยเป็นพันปี อันนี้ผมเข้าใจถูกใช้ไหมครับ

(ข) ถูกต้องแล้ว

(ก) พระองค์เจ้าสังเกตเห็นไหมครับว่า ความสูงต่ำตามที่กล่าวมานี้ เป็นคุณสมบัติที่เรา “เลือก” เพื่อให้ “เข้ากับ” วัตถุประสงค์อัน เจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นเรื่องไม้มะค่า เราเลือกกว่าไม้มะค่า “สูง ค่า” ก็เพื่อให้เข้ากับ “การใช้ทำบ้านเรือนหรือเครื่องใช้” ด้วยวัตถุประสงค์ที่เจาะจงนี้ เราจึงไม่เลือกไม้เนื้ออ่อนอย่างไม้ยางหรือไม้ฉำฉา แต่ถ้าเปลี่ยนจุดประสงค์เมื่อใด สิ่งที่ไม่เคยถูกเลือกก็อาจได้รับเลือก และเมื่อได้รับเลือกแล้วสิ่งที่เคยด้อยค่าในสถานการณ์ก่อนก็อาจกลาย มาเป็นสิ่งมีค่าในสถานการณ์ใหม่ได้ ตัวอย่างเปรียบเทียบที่ดีที่สุดก็ เช่น ข้าวสารหนึ่งกระสอบกับเพชรหนึ่งกระสอบ ในสถานการณ์ปกติ เช่นเราอยู่ในสังคมที่เพชรเป็นของแพงและสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้ เพชรหนึ่งกระสอบนั้นต้องนับว่าสูงกว่าข้าวสาร หนึ่งกระสอบนั้นเป็นแน่ อันนี้ไม่มีใครสงสัย แต่ในภาวะพิเศษ บางอย่าง เช่นเราไปติดอยู่บนเกาะเพราะเรือแตก อยู่คนเดียว รอเวลา ว่าเมื่อใดจะมีคนมาช่วย ระหว่างที่รอนั้นเราต้องกิน ข้าวสารกระสอบ นั้นจะกลายเป็นสิ่งมีค่ามหาศาลขึ้นมาทันที เพราะเรากินได้ แต่เพชร หนึ่งกระสอบนั้นตั้งไว้เฉยๆ กินไม่ได้

(ข) ตัวอย่างที่ท่านอาจารย์ยกมาอาตมาเข้าใจ แต่เรื่องนี้จะเกี่ยวกับเรื่องการที่ศาสนาต่างๆสอนความจริงไม่เท่ากันอย่างไร

(ก) เกี่ยวอย่างนี้ครับ ศาสนานั้นสำหรับพวกผมที่เป็นนักสังคม-วิทยาศาสตร์ก็เป็นของอย่างหนึ่งที่เกิดมีตามธรรมชาติ หมายความว่าแรกทีเดียว โลกเราก็ไม่มีคน ต่อมาก็มีคนขึ้นตามวิวัฒนาการทางธรรมชาติ คนนั้นถือว่าเป็นของตามธรรมชาติรุ่นแรกๆ เหมือนมหาสมุทร ท้องฟ้า ป่าไม้ ตลอดจนถึงสสารสัตว์ ต่อมาด้วยความเฉลียวฉลาด มนุษย์ก็สร้างศาสนาขึ้นเพื่อแก้ปัญหาบางอย่างในชีวิตที่ตนประสบ สังเกตนะครับว่าศาสนานั้นเกิดมาเพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์ คือมนุษย์รู้สึกชีวิตตนไม่เป็นสุขเพราะถูกคุกคามด้วยอะไรบางอย่าง แล้วสิ่งที่คุกคามนั้นแก้ไม่ได้ด้วยเครื่องมืออื่นๆ พระพุทธเจ้าตอนที่ท่านเป็นเจ้าชายนักรู้สึกว่าชีวิตถูกคุกคามด้วยทุกข์อันเนื่องมาจากการที่เราต้องเกิด แก่ เจ็บ และตาย แล้วทุกข์ที่ว่านี้ท่านมองไม่เห็นทางว่าจะแก้ได้ด้วยประดาความรู้ต่างๆที่ท่านได้เรียนรู้มาซึ่งมีสอนกันอยู่ในสมัยนั้น ความรู้สึกในเรื่องทุกข์ที่ว่านี้คงแรงมาก ถึงขั้นผลัดดันพระองค์ให้เสด็จออกมาจากพระราชวังที่อุดมด้วยความสุขสำราญนานับประการมาเป็นนักบวชร่อนเร่ยังชีพด้วยอาหารที่คนบริจาคเสมือนเป็นขอทาน ว่าอย่างนั้นเถิด สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงแสวงหา นั้นเปรียบเสมือนยาที่จะรักษาโรคเฉพาะเจาะจงอันหนึ่งคือความทุกข์อันเกิดจากการที่ทรงรู้สึกทำไมเราต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ และต้องตายด้วยนะ ส่วนศาสนาอื่นๆเช่นศาสนายูดาอันเป็นต้นกำเนิดของศาสนาคริสต์และอิสลามนั้นก็เกิดเพื่อดับทุกข์อันเกิดจากการตกเป็นทาสของผู้อื่นแล้วถูกใช้งานเสมือนปศุสัตว์ ทุกข์ของชาวียกับทุกข์ของเจ้าชายลิทัตตะเป็นคนละทุกข์ ดังนั้นโอสถที่จะรักษาเยียวยาทุกข์ที่ต่างกันนี้จึงต้องต่างกันด้วย ศาสนาในแง่การรักษาทุกข์ของมนุษย์นี้ก็เป็นของตาม

ธรรมชาติอย่างหนึ่ง แต่เป็นของตามธรรมชาติขั้นรองลงมา สรุปคือคน เป็นของตามธรรมชาติอันดับแรก ศาสนาเป็นของตามธรรมชาติอันดับ สอง ศาสนาเป็นผลผลิตของมนุษย์ มนุษย์มีปัญหาอะไรก็ผลิตศาสนา เพื่อตามแก้ปัญหาของตนนั้น เนื่องจากมนุษย์เป็นคำรวม หมายถึงคน จำนวนมากที่อยู่ต่างเวลาและสถานที่กัน มนุษย์ในความหมายรวมนี้ไม่เคยหยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและ กาลเวลา เมื่อมนุษย์ไม่หยุดนิ่ง ศาสนาก็ย่อมจะไม่หยุดนิ่งตามไปด้วย เพราะศาสนาเป็นเครื่องมือสำหรับการดำรงชีพ สมัยหนึ่งอากาศใน บ้านเราไม่หนาวเราก็ไม่ต้องการเสื้อผ้าหนาๆ แต่พออากาศเปลี่ยน เรา ก็ต้องเปลี่ยนเสื้อผ้าตามอากาศ ศาสนาก็อย่างเดียวกันนั้น ถ้าคิดอย่าง นี้ ความสูงต่ำระหว่างศาสนาไม่มีดอกครับ มีแต่ความแตกต่าง และ ความแตกต่างที่ว่านี้ก็อธิบายได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องเกิดอย่างเลี่ยงไม่ได้ ไม่ใช่เพราะใครคนใดคนหนึ่งจงใจหรือต้องการอย่างนั้น เหมือนวัน หนึ่งตื่นนอนขึ้นรู้สึกหนาวเพราะเปลี่ยนฤดู เราก็ต้องใส่เสื้อผ้าหนาๆ ที่ ใส่อย่างนั้นไม่ได้มาจากความจงใจหรือคิดเอง แต่ความจำเป็นบังคับ ปัญหาที่ผมอยากเรียนถามพระคุณเจ้าคือ คนสองคนอยู่คนละที่ คน หนึ่งอยู่เมืองร้อน จึงสวมเสื้อผ้าบางๆ อีกคนอยู่เมืองหนาวจึงสวม เสื้อผ้าหนาๆ ระหว่างเสื้อผ้าสองแบบที่ต่างกันนี้ ท่านบอกได้ไหมครับ ว่าแบบไหน “ดีกว่า” แบบไหน หรือแบบไหน “สูงกว่า” แบบไหน

(ข) ถ้าเป็นเรื่องตัวอย่างเปรียบเทียบอย่างนี้ อาตมาก็ไม่มีอะไรที่ จะโต้แย้งท่านอาจารย์ แต่อย่างไรเสีย ศาสนานั้นเทียบกับวัตถุอย่าง เสื้อผ้านี้ไม่ได้ เพราะศาสนาเกี่ยวข้องกับ “ความจริง” แต่เสื้อผ้านั้นไม่ มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับความจริง

(ก) ประเด็นนี้น่าสนใจครับ พระคุณเจ้าจะช่วยขยายความหน่อยได้ ไหมครับ

(ข) คืออย่างนี้.. เอาจังไงดี.. อาตมาขอเวลานึกเรียบเรียงคำพูดนิดหนึ่งเนื่องจากคิดขึ้นมาได้กระทันหัน เอาจังนี้ก็แล้วกัน ตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนนั้น ความจริงเกี่ยวกับโลกมีอยู่แล้ว การตรัสรู้ทำให้พระองค์มองเห็นความจริงเหล่านั้น ทรงนำความจริงเหล่านั้นมาสอนชาวพุทธบางส่วน โดยคัดเอามาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดับทุกข์ ความจริงตามธรรมชาติเหล่านี้เคยเป็นในวันนี้อย่างไร ในวันข้างหน้าก็จะเป็นอย่างนั้น เราจึงเรียกความจริงเช่นนี้ว่า อกาลิก คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ตัวอย่างของความจริงที่ว่านี้ก็เช่น “เมื่อใดที่เราไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง จิตของเราก็จะดับเย็น ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อน” ข้อความนี้มาจากพระดำรัสของพระพุทธองค์ ความดับเย็นของจิตใจในที่นี้ก็คือชื่อเรียกอย่างหนึ่งของพระนิพพาน พระนิพพานนั้นจะปรากฏแก่บุคคลทันทีที่เขาละโลภ โกรธ และหลงได้เด็ดขาดหมดจด พระอรหันต์ก็คือคนที่ทำอย่างนั้นได้ วันนี้หากใครทำอย่างนั้นได้ก็จะเข้าถึงสภาวะเดียวกับที่พระอรหันต์ทั้งหลายในอดีตท่านประสบ อีกล้านปีข้างหน้าหากมีคนทำได้เช่นนี้เขาก็จะพบสิ่งเดียวกัน เพราะนิพพานเป็นอกาลิก คราวนี้ท่านอาจารย์ก็จะเห็นว่า เนื่องจากความจริงเหล่านี้มีวิธีการอันเฉพาะเจาะจงสำหรับเข้าถึง และวิธีการที่ว่านั้นพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเอาไว้เป็นหลักวิชาในพระไตรปิฎก การรักษาพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกไว้จึงเป็นหน้าที่หลักของชาวพุทธ เพราะนั่นคือการรักษาแผนที่สำหรับเดินทางไปหาอมตธรรมทั้งหลายที่อาตมากล่าวมาข้างต้นนั้นไว้ ลัทธินอกพระไตรปิฎกทั้งหลายนั้นที่อาตมาเป็นห่วงก็ด้วยเหตุผลนี้ ลัทธินี้สอนสิ่งที่ไม่ใช่หลักวิชาเพื่อดำเนินไปหาอมตธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบเช่นพระนิพพาน แต่สอนสิ่งอื่น เช่น สอนว่ากรรมของคนเราแก้ได้ด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ นิพพานเป็นสถานที่ เป็นบ้านเป็นเมือง กระตุกพระอรหันต์ที่สิ้นชีวิตแล้วจะ

กลายเป็นพระธาตุ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ที่สิ้นชีวิตแล้วเมื่อหลายพันปีก่อนยังสามารถออกมาจากพระนิพพานเพื่อแสดงความยินดีกับอาจารย์ของตนที่บรรลุธรรม สิ่งเหล่านี้ไม่มีในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าไม่เคยสอน ดูได้อย่างไรว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สอน ก็ดูจากสิ่งที่ทรงสอนในพระไตรปิฎกซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อเหล่านี้ ที่หลวงตามหาบัวและวัดพระธรรมกายบอกว่าพระไตรปิฎกบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้เพียงบางส่วนนั้นอาจพอเป็นไปได้ หากว่าสิ่งที่สำนักเหล่านี้สอน (โดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าสอนเอง แต่โซคร้ายที่ตกหล่นจากการบันทึกลงในพระไตรปิฎก) ไม่ได้ขัดแย้งกับพระไตรปิฎก เช่นพระไตรปิฎกบรรยายว่าพระอรหันต์เมื่อนิพพานก็เหมือนเปลวเทียนที่เคยสว่างดับไป เปลวเทียนนั้นดับไปไหน ท่านว่าไม่ได้ดับไปไหน แต่ดับเฉยๆ เพราะคำว่า “ดับไปไหน” นั้นโดยตรรกะก็แย้งตัวเองอยู่แล้ว คนที่ถามว่า “เปลวเทียนดับไปไหน” ลึกลับจินตนาการว่าเปลวเทียนนั้นยังอยู่ แต่จะอยู่ในรูปอะไรเป็นอีกเรื่องหนึ่ง และเปลวเทียนที่ยังเหลืออยู่นั้นแหละที่จะต้องไปอยู่ที่ใดที่หนึ่ง เราจึงถามว่า “ดับไปไหน” เรื่องการแก้กรรมโดยวิธีการทางไสยศาสตร์ยิ่งไปกันใหญ่ นิพพานในรูปบ้านเมืองหรือสถานที่นั้นไม่เคยมีปรากฏในพระไตรปิฎก

**(การมีความคิดความเชื่อคนละชุด
ซึ่งเอามาเปรียบเทียบกันไม่ได้)**

(ก) พระคุณเจ้าครับ ผมเข้าใจเรื่องที่ท่านกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับความจริงในทางศาสนา ซึ่งในแง่หนึ่งก็เหมือนความจริงในศาสตร์ทางโลกบางแขนงเช่นเคมี หรือฟิสิกส์ รถสองคันแล่นสวนกันโดยที่แต่ละคันวิ่งด้วยความเร็ว ๑๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมงจะวัดความเร็วสัมพัทธ์ได้ ๒๐๐ กิโลเมตรต่อหนึ่งชั่วโมง อันนี้เป็นัจฉกรรม และอาจจะเป็นอภิปิโกอย่างที่ท่านว่าก็ได้ ดังนั้นตำราฟิสิกส์ที่สอนผิดเพี้ยนไปจากนี้ก็

ตำราปลอม ถ้าประเด็นสำคัญอยู่ที่เรื่องความจริงหรือความรู้ผมก็เห็นด้วยกับพระเจ้าว่าเราสามารถบอกได้ว่าอย่างไรเป็นของจริง อย่างไรก็ตาม เป็นของเทียม แต่ขอให้สังเกตนะครับว่าการใช้เกณฑ์เรื่องความรู้หรือความจริงนี้ใช้ได้แค่มาก คือใช้ได้ในระบบความคิดหนึ่งเท่านั้น หรือไม่บางทีก็ใช้ได้กับความรู้แคบๆอย่างหนึ่งเท่านั้น เช่น ในทางฟิสิกส์ ทฤษฎีของนิวตันว่าไว้อย่างนั้นอย่างนั้น ถ้ามีใครเขียนผิดไปจากที่นิวตันกล่าวไว้แล้วอ้างว่านิวตันบอกว่าอย่างนั้นนะ ซึ่งผิด ก็ถือว่าเป็นของปลอม แต่เราก็ทราบกันดีว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกภพนั้น บางเรื่องนิวตันว่าอย่างหนึ่ง แต่ไอน์สไตน์ว่าอีกอย่างหนึ่ง ในทางปรัชญาวิทยาศาสตร์เราถือกันว่าสองแนวคิดนี้บอกไม่ได้ว่าใครถูกกว่าใคร เพราะสองทฤษฎีนี้ใช้ความคิดความเชื่อคนละชุด อย่างที่เขาเรียกว่าใช้กระบวนทัศน์หรือที่ฝรั่งเรียกว่า Paradigm คนละอย่าง ผมสังหรณ์ใจว่าในทางศาสนาก็ต้องมีการยึดถือ “ความคิดความเชื่อ” กันคนละชุด อะไรคือความคิดความเชื่อที่ผมกำลังพูดถึงอยู่นี้ กล่าวอย่างย่อๆก็คือ สิ่งนี้หมายถึงความคิดและความเชื่อหลักที่คนกลุ่มหนึ่งถือร่วมกันอยู่ เพราะเห็นว่าใช้งานตามที่ประสงค์ได้ ลองพิจารณาเปรียบเทียบตัวอย่างต่อไปนี้ดูนะครับ

(๑) พระเจ้าสร้างเราด้วยความรัก บางครั้งชีวิตเราอาจเป็นทุกข์ แต่วันหนึ่งพระเจ้าจะทรงมองเห็น

(๒) กรรมที่บุคคลสร้างขึ้นจะเป็นสิ่งกำหนดชีวิตเขา ไม่มีพระเจ้าคนเราจะดีหรือเลวก็เพราะตน

ข้อความแรกนั้นเป็นระบบความคิดความเชื่อของชาวยิว ทำไมชาวยิวจึงเชื่ออย่างนั้น ก็เพราะเชื่ออย่างนี้แล้วชีวิตเขามีความหวัง ศาสนายูดาายนับถือกันในหมู่ชาวยิวจำนวนหลายล้านคน ถือว่าเป็นกระบวนทัศน์หนึ่งในทางศาสนา ข้อความที่สองนั้นถือกันในหมู่ชาว

พุทธแบบหนึ่งคือแบบปัญญาชน พุทธศาสนาแบบนี้ผมเข้าใจว่าเป็น พุทธศาสนาแบบดั้งเดิม น่าจะมีคนนับถือไม่มาก คนที่นับถือพระพุทธรศาสนาแบบดั้งเดิมนั้นคงจะเป็นปัญญาชนของอินเดียสมัยนั้น เป็นคนเรียนหนังสือมาก มีความคิดอ่าน เพราะมีความคิด จึงไม่พอใจจะนับถือศาสนาเดิมของตนที่สอนเรื่องพระเจ้าอย่างเป็นบุคคล นี่ก็เป็น กระบวนทัศน์ในทางศาสนาอีกอย่างหนึ่ง ความเป็นกระบวนทัศน์นั้น ไม่ได้วัดจากคุณสมบัติในแง่ที่มีคนจำนวนหนึ่งเชื่อร่วมกันเพราะใช้งาน ได้หรือเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเขาตามที่กล่าวข้างต้นเท่านั้น ความเป็น กระบวนทัศน์ยังประกอบด้วยคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งคือ สิ่งสำคัญใน กระบวนทัศน์นั้นตรวจสอบด้วยอายตนะไม่ได้ พระเจ้าในข้อความแรก นั้นตรวจสอบไม่ได้ว่ามีจริงหรือไม่ กรรมในข้อความที่สองก็เช่นกัน ดังนั้นปัญหาว่า “จริงๆแล้วอะไรกันแน่ที่ลิขิตชีวิตมนุษย์ กรรมหรือว่า พระเจ้า” ไม่มีใครตอบได้ดอกครับ บางท่านอาจบอกว่าพระอาจารย์ ของเราท่านนั่งสมาธิเข้าฌานแล้วเกิดตาทิพย์เห็นว่ากรรมต่างหากที่ลิขิตชีวิตคน พระเจ้าไม่มี ฝ่ายโน้นก็อ้างได้แบบเดียวกันว่าอาจารย์ของ เขาเข้าฌานแล้วเห็นพระเจ้าจริงๆ ในอินเดียสมัยพุทธกาลก็มีคนอ้าง เช่นนี้ สรุปคือการที่เราเชื่อคนละกระบวนทัศน์ก็เพราะที่เราเชื่ออย่าง นั้นใช้งานได้กับชีวิตเรา และที่เราไม่เปลี่ยนกระบวนทัศน์ก็เพราะไม่มี ใครพิสูจน์ได้ว่าสิ่งสำคัญในสองหรือสามกระบวนทัศน์อะไรจริงอะไรไม่จริง ชาวบ้านนั้นถือศาสนาต่างจากปัญญาชน ชาวพุทธเราก็มีที่เป็น ชาวบ้านร้านตลาดทั่วไปกับปัญญาชน อย่างพระคุณเจ้านี้ผมถือว่าเป็น ปัญญาชน อย่างท่านนี้ไม่ต้องการลัทธิแก้กรรม ไม่ต้องการพุทธแบบ ไสยศาสตร์ ไม่ต้องการมาสร้างนิทานว่าพระนิพพานเป็นบ้านเป็นเมืองเพื่อ ล่อให้สนใจเลย ท่านเชื่อตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องตนเป็นที่พึ่ง ของตน เชื่อกรรมในฐานะความรับผิดชอบทางศีลธรรมของบุคคล

หากทำไม่ได้ไม่งามเพราะหลงลืมสติก็กลัวรับ และพร้อมจะเผชิญวิบากของกรรมชั่วนั้นแทนการหาทางเลี่ยงอย่างชาวพุทธแบบชาวบ้านที่เข้าหาลัทธิแก้กรรม แต่พระคุณเจ้าก็ต้องเข้าใจด้วยว่าชาวพุทธที่เป็นชาวบ้านนั้นเขามีชีวิตอีกแบบหนึ่ง เขาย่อมต้องการพระพุทธานุศาสนานี้แบบหนึ่ง ในแง่นี้จึงไม่มีความเชื่อแบบพุทธใดที่ดีกว่าหรือเหนือกว่าอีกแบบ เพราะแบบของพระคุณเจ้าก็ใช้งานได้กับคนอย่างพระคุณเจ้า และแบบของชาวบ้านก็ใช้งานได้กับชีวิตของพวกเขา ให้ท่านรับแบบของเขาท่านก็ทำไม่ได้ เช่นเดียวกัน ให้เขารับพระพุทธานุศาสนาแบบสอนให้พึ่งตนอย่างมั่นคงไม่ออกแวกเขาก็รับไม่ได้เช่นกัน

(ข) ตกลงว่าสำหรับท่านอาจารย์ การถือลัทธิแก้กรรมก็ดี การถือลัทธินิพพานเป็นอิตตาและเป็นบ้านเป็นเมืองก็ดี การถือลัทธิกระดูกพระอรหันต์เป็นพระธาตุและเพิ่มจำนวนได้ตามบุญบารมีของผู้ที่บูชาก็ดี สมควรปล่อยไปอย่างนั้น โดยที่ชาวพุทธที่เข้าใจคำสอนจริงๆ ของพระพุทธเจ้าไม่สมควรท้วงติงอะไรเลยอย่างนั้นหรือ

(ก) ผมไม่ได้ว่าอย่างนั้นครับ.. อันนี้พระคุณเจ้าต้องเข้าใจว่าสิ่งที่ผมพูดมาทั้งหมดนี้เป็นการวิเคราะห์ศาสนาในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมเท่านั้น อันที่จริง พวกเราก็สังเกตเห็นครับว่าในทางสังคม-วิทยานั้น คนในศาสนาเดียวกันมักเห็นไม่ลงรอยกันระหว่างฝ่ายที่รู้เรื่องคำสอนดี ๆ กับฝ่ายที่ปฏิบัติตามความเชื่อโดยไม่รู้ว่านั้นเป็นสิ่งที่พระศาสดาในศาสนาสอนจริงๆ หรือไม่ พระคุณเจ้าจะท้วงติงฝ่ายโน้นก็ได้ครับ อาจจะสมควรทำด้วยเพื่อแสดงความรับผิดชอบในฐานะผู้รู้ทางศาสนาซึ่งสมควรบอกว่ความรู้ที่เป็นแบบฉบับมาตรฐานของพระพุทธานุศาสนานั้นเป็นอย่างไร แต่เราก็สังเกตเห็นอีกล่ะครับว่ ข้อท้วงติงของฝ่ายผู้รู้นั้นมักไม่ประสบผลสำเร็จ คือท้วงไปอีกฝ่ายก็ไม่ฟัง เพราะความเชื่ออย่างทีถืออยู่นั้นเขาเห็นว่ามันใช้ได้กับชีวิตเขา ไม่มี

เหตุผลอะไรที่เขาจะต้องเปลี่ยน ผมเคยได้ยินท่านผู้รู้ทางภาษาบาลีเล่าว่า คณาจารย์โรคเช่นคาถาเป่าแก้โรคตาแดงที่เขียนเป็นภาษาบาลีสืบทอดกันมาในหมู่หมอชาวบ้านนั้นคัดลอกมาจากบทสวดมนต์อย่างผิดๆ หากว่ากันอย่างเคร่งครัดตามหลักภาษา มนต์พวกนี้ไม่ควรจะได้ผล เพราะเขียนผิดหลักภาษา คนสวดก็ไม่รู้ คนรับบริการก็ไม่รู้ แต่นักภาษารู้ พอรู้ก็เกิดความขบขัน พอได้ยินเรื่องนี้สิ่งที่ผมคิดคือ ชาวบ้านที่รับการรักษาด้วยวิธีแบบนี้ น่าจะเรียกได้ว่าพวกเขาถือกระบวนทัศน์อย่างหนึ่ง トラบเท่าที่กระบวนทัศน์นี้ยังใช้งานได้ คือชาวบ้านรู้สึกว่าพวกเขาหายป่วยด้วยวิธีการเช่นนี้ กระบวนทัศน์นี้ก็จะยังอยู่ต่อไป นักภาษาอาจค้นปาก อยากบอกว่า มนต์ที่พวกท่านถือกันอยู่นั้นไม่มีความหมายเลย เพราะเขียนผิดหลักไวยากรณ์ แต่คำถามของผมคือ สมควรไหมที่ท่านักภาษาจะต้องท้วงติงอย่างนั้น ผมคิดว่าในแง่หนึ่ง การท้วงติงอาจทำไม่ได้ เพราะท่านักภาษากับชาวบ้านเข้าใจมนต์บทเดียวกันนี้คนละอย่าง สำหรับนักภาษา มนต์คือข้อความที่เขียนด้วยภาษาบาลี ดังนั้นจึงต้องดำเนินตามกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์ ถ้าไม่ตรงก็เป็นมนต์ปลอมๆ แต่สำหรับชาวบ้าน มนต์บทเดียวกันนั้นเป็นอะไรมากกว่าจำนวนอักขระที่มารวมกันตามหลักภาษา อันที่จริงพวกเขาไม่สนใจด้วยซ้ำว่ามันแปลว่าอะไร เขียนถูกต้องหรือไม่ แต่เชื่อว่าเมื่อสวดมนต์นี้แล้ว ตาแดงหาย ทำไมเชื่อ ประสบการณ์บอกครับว่าเด็กในหมู่บ้านที่เป็นตาแดงถูกหมอผีหรือหมอธรรมเป่าตาด้วยคาถาเหล่านี้แล้วหาย

(บทสรุป)

(ข) ยิ่งฟังอาตมาก็ชักไม่แน่ใจเสียแล้วว่า การมีหลักซึ่งสมควรถูกต้องกลับกลายเป็นเรื่องที่ไม่น่าแสดงออก อย่างนี้แล้วสังคมเราจะอยู่กันอย่างไร อาตมาคิดว่าสังคมพุทธควรเป็นสังคมอารยะ ในความ

หมายของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานอย่างที่พระพุทธองค์ประสงค์ เราจะเป็นสังคมาริยะเช่นนั้นไม่ได้เลยหากเราไม่มีมาตรฐานทางด้านศีลธรรมอย่างที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมของพระพุทธองค์ อาตมานั้นส่วนตัวชื่นชมท่านพระพรหมคุณาภรณ์ที่ท่านพยายามท้วงติงว่าอะไรคือหลักการแท้ๆ ของพระพุทธศาสนา หากไม่มีท่าน สำนักที่สอนเพี้ยนๆ อย่างสันติ-อโศกหรือธรรมกายก็คงเฟื่องฟูมากกว่านี้ อาตมายังยืนยันว่าสมควรที่เราจะต้องท้วงติงกันต่อไป แต่ท้วงอย่างมิตร อย่างสุภาพชน เพื่อให้สังคมาวุธเป็นสังคมาริยะ ไม่ใช่สังคมาของคณาเถื่อนที่เขื่องมกายแบบมนุษย์ยุคบรรพกาล อาตมาเองก็ไม่เข้าใจว่าทำไมนักสังคมา-วิทยาศาสตร์จึงไม่เข้าใจเรื่องความจำเป็นที่จะต้องมีการบอกว่าจะอะไรผิดอะไรถูก เรื่องนี้มันง่าย ตรงไปตรงมาที่สุด ถูกก็ถือถูก ผิดก็คือผิด เช่นถือว่าการที่ทำแล้วเราต้องรับผิดชอบชดใช้ และเมื่อสำนึกได้ เช่นนั้นแล้วก็เตือนตนไม่ให้ประมาท กรรมเก่าที่ไม่ดียินดีรับอย่างหน้าขึ้น และพยายามสร้างกรรมใหม่ที่ดี นี่คือการที่ถูกต้อง แต่ทำชั่วแล้วไม่ยอมรับผล ไปเที่ยวแสวงหาหมอไสยศาสตร์มาช่วยหลบเลี่ยงให้ อย่างนี้ไม่ถูก เพราะเป็นการติดสินบนในทางศีลธรรม เป็นวิธีของคนฉลาด อยากได้อย่างเดียวแต่ไม่อยากเสีย สังคมาริยะตามความคิดของอาตมานั้นต้องสร้างด้วยการมีวินัย มีวินัยคืออะไร คือการเคารพตนและเคารพหลักการ สิ่งนี้มีครบถ้วนในพระพุทธศาสนาแบบของพระพุทธเจ้าดั้งเดิม ไม่มีในพุทธศานานอกพระไตรปิฎกที่มีอยู่ดาษดื่นสมัยนี้ ถ้านักสังคมาวิทยาเห็นว่าลัทธินอกพระไตรปิฎกเหล่านี้ไม่ต้องไปจัดการอะไร ปล่อยให้ไว้อย่างนั้นแหละ เพราะใช้งานได้กับคนประเภทหนึ่ง อาตมาก็เสียใจที่จะบอกว่า วิชาสังคมาวิทยากลับเป็นปัจจัยสร้างความอ่อนแอให้แก่สังคมา ถ้าไม่มีอะไรผิดหรือถูก ไม่มีอะไรต้องปฏิรูปหรือปรับปรุง เราก็ไม่ต้องเรียนวิทยาศาสตร์ เพื่อให้มาแทนที่ไสย-

ศาสตร์ และไม่ต้องเรียนพุทธศาสนาใดๆเพื่อเอามาแทนลัทธิถือผี ถือดวง หรือถือโชคชะตา ขอเจริญพร

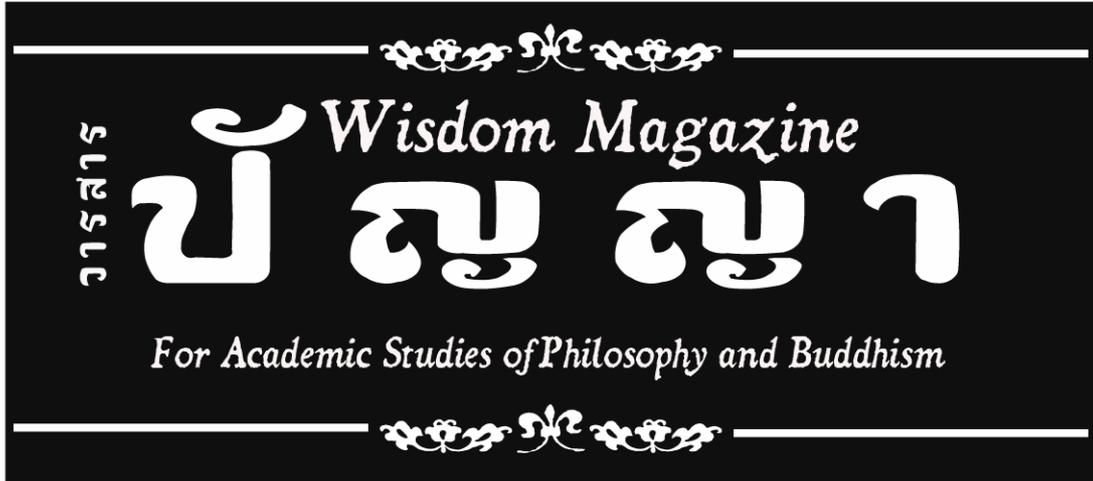
(ก) กราบขอบพระคุณที่พระคุณเจ้าท้วงติง ถึ่กๆนั้นผมเองก็สงสัย อยู่เหมือนกันว่าอะไรจะเป็นน้ำหนักที่พอเหมาะพอดีระหว่าง “ถูกต้อง” กับ “ไม่ถูกแต่คนจำนวนมากถือปฏิบัติ” บางวันผมก็นึกเหมือนกันว่า พระพุทธศาสนา วิทยาศาสตร์ และปรัชญานั้นเหมือนกันอย่างหนึ่งคือสนใจที่จะหาว่าอะไรถูก แล้วเอาสิ่งนั้นมาเผยแพร่แก่สังคม ถ้าคิดเพียงเท่านี้ ผมก็โน้มไปในทางเห็นด้วยกับพระคุณเจ้าว่าเราต้องพยายามชุบไฟขึ้นในท่ามกลางความมืด แต่ถ้าคิดเลยไปจากกรอบที่ว่าสิ่งนั้นในตัวเองผิดหรือถูก คือคิดเลยไปถึงประเด็นว่าคนในสังคมจำนวนมากเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นแล้วได้ประโยชน์อะไร คำตอบก็จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง ชุบไฟที่พระคุณเจ้าชูขึ้นท่ามกลางความมืดนั้นในบางสถานการณ์อาจเป็นโทษ เช่นหญิงสาวคนหนึ่งอยู่ในความมืดมาตลอดชีวิตเลยไม่รู้ว่หน้าตาของตนเป็นอย่างไร ทันทีที่พระคุณเจ้าชู ชุบไฟขึ้น เธอก็เห็นหน้าตาอันสุดอัปลักษณ์ของตนจากเงาในกระจก ความจริงที่เปิดเผยโดยคบไฟของพระคุณเจ้านั้นกลับสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่สัตว์โลก เห็นไหมครับว่า ไม่มีสูตรตายตัวว่าความรู้หรือความจริงจะเป็นประโยชน์ในทุกที่และทุกกาลเวลา พวกผมนั้นมีประสบการณ์ในการเห็นสังคมของมนุษย์มามาก จากงานศึกษาวิจัยของศาสตร์แขนงนี้ เราพบครับว่า ถ้าพูดเรื่องข้อเท็จจริงที่เกิดในสังคมจริงๆ ประเด็นเรื่องว่าอะไรจริงไม่จริงมีความหมายน้อยมาก แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าในทางสังคมวิทยาเราจะไม่มีขีดขั้นของสิ่งที่รับได้หรือรับไม่ได้ หากความเชื่อนั้นก่อให้เกิดการเอาเปรียบกันและกันในสังคมในทำนองว่าลัทธินั้นสร้างโดยคนชั่วเพื่อเอาเปรียบคนดีแต่ชื่อ อย่างนี้เรารับไม่ได้ แต่ถ้าความเชื่อนั้นไม่มีนัยของการเอาเปรียบ

กันใดๆทั้งสิ้น เป็นเรื่องที่คนจำนวนมากเชื่อร่วมกันแล้วความเชื่อนั้น ยึดโยงให้พวกเขาเป็นพี่เป็นน้องกัน แม้จะดูเห็นความเชื่อที่ไร้เหตุผล ในทางวิทยาศาสตร์หรือพระพุทธศาสนาแบบปัญญาชน ผมคิดว่าสิ่งนี้สมควรมีในสังคม และมีอย่างมีเกียรติ ผมเคยอ่านนิทานพื้นบ้าน อีสานเรื่อง “ขูลูนางอ้าว” ซึ่งเป็นนิทานโศกนาฏกรรมอย่างโรเมโอและจูเลียตของฝรั่ง ตอนท้ายของเรื่องเล่าว่าหนุ่มสาวคู่นั้นคือท้าวขูลูกับนางอ้าวได้ตัดสินฆ่าตัวตายเพื่อประท้วงความรักที่ถูกกีดกัน เรื่องเล่าว่าเมื่อตายแล้วทั้งคู่ไปเกิดเป็นสายรุ้ง เวลาฝนตกแล้วหยุดใหม่ๆ คนอีสานจะบอกลูกหลานให้สังเกตรุ้งกินน้ำ มันจะมีอยู่สองตัวเสมอ ตัวบนคือขูลู ตัวล่างคือนางอ้าว ความเชื่อนี้สำหรับผมเป็นสิ่งงดงามสมควรดำรงอยู่คู่คนอีสานไปตราบนานเท่านาน หากจะมีนักวิทยาศาสตร์สติเฟื่องคนใดมาทะเลาะบอกว่าเป็นไปได้หรือที่คนจะไปเกิดเป็นสายรุ้ง นี่เป็นเรื่องการหักเหของแสงเท่านั้นเอง ผมจะบอกเจ้าคนประเภทนี้ว่า “คุณเลือกไม่เข้าที่” จริงครับที่เจ้าหมอนี่พูดถูก แต่มันถูกแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ถูกตามจารีตประเพณีและความเชื่อพื้นบ้านที่เป็นของงดงาม และมีค่าบางอย่างที่ตรวจสอบด้วยวิทยาศาสตร์ไม่ได้ พระพุทธศาสนานอกพระไตรปิฎกบางแบบนั้นผมคิดว่าหากเป็นสิ่งยึดโยงชาวพุทธกลุ่มนั้นให้รักกัน เอื้ออาทรกัน ก็ต้องรับว่าเป็นสิ่งงดงามสมควรดำรงอยู่อย่างมีเกียรติ ผมเชื่อว่าชาวอีสานนั้นเป็นกลุ่มคนที่รักกันและรักโลกด้วย ชาวธรรมกายก็อาจเป็นอย่างนั้นได้ อันนี้ผมไม่ทราบ สรุปคือเราต้องเลือกดูเป็นกรณีไปครับ แต่สมมติฐานเบื้องต้นเวลาที่เราดูพุทธนอกคัมภีร์อาจมีได้หลายแบบ บางแบบอาจมองไว้ล่วงหน้าแล้วว่าเป็น “เนืองอก” ซึ่งแน่นอนครับ ถ้ามองอย่างนั้นก็จะตามมาด้วยแนวคิดที่จะขจัดทิ้ง แต่บางแบบอาจมองว่าเป็น “ดอกไม้” ดอกใหม่ในสวนพุทธธรรมอันมีพรรณไม้หลายหลากชนิด ถ้าคิดอย่าง

นี่ก็จะไปอีกแบบ ผมคิดว่าเราที่เป็นพุทธศาสนิกชนควรมองอะไร ในทางสร้างสรรค์มากกว่า ดังนั้นผมเสนอว่าควรมองว่าเป็นดอกไม้ มีหลายแบบหลายชนิดก็ช่วยให้โลกนี้งามได้อย่างหลากหลาย ส่วนเมื่อพิเคราะห์รายละเอียดแล้วเห็นว่าบางดอกสวยก็จริงแต่เป็นพิษ ตรงนี้แหละครับที่ความเห็นจากท่านผู้รู้จะเป็นประโยชน์ในแง่ช่วยให้ความรู้ เพื่อถอนต้นไม้อันพิษนั้น พิษในที่นี้ผมหมายถึงพิษในรูปการเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น ความคิดล้นๆสำหรับผมยังบอกไม่ได้ว่าเป็นพิษหรือไม่ ส่วนดอกไม้ที่สวยงามและไม่เป็นพิษนั้น อันนี้ผมคิดว่าเราต้องยินดีต้อนรับ เราอาจไม่เห็นด้วย แต่ก็ควรต้อนรับ ทำได้อย่างนี้ ชาวพุทธที่เห็นต่างกัน ถือต่างกัน ก็จะสบายใจและเป็นสุขถ้วนหน้า สันติโศกก็อยู่ได้ ธรรมกายก็อยู่ได้ ท่านเจ้าคุณพระพรหมคุณาภรณ์ก็อยู่ได้ และทุกเชื้อที่เอ๋ยมาก็รักกัน นับถือกัน แม้จะคิดต่างกันก็ตาม เพราะอะไรครับ เพราะเราทุกคนเป็นชาวพุทธเหมือนกัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของพระพุทธานามากกว่าคนอื่น แม้จะรู้คำสอนในเชิงหลักวิชา มากกว่าคนอื่นก็ตาม ©

สมภาร พรหมทา

ธันวาคม ๒๕๕๓

วารสารเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์วิจัย
เกี่ยวกับ ‘ปรัชญา’ และ ‘พระพุทธศาสนา’

ผู้ก่อตั้ง เจ้าของ และบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรหมทา
ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email Address: Somparn.P@chula.ac.th

วารสารนี้เผยแพร่เพื่อประโยชน์สาธารณะ
ท่านผู้อ่านสามารถคาร์ร်นโหลคได้ฟรี
หากท่านเห็นคุณค่าของวารสาร
และประสงค์จะสนับสนุนให้วารสารอยู่ได้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
สามารถส่งเงินบริจาคไปยังบรรณาธิการตามที่อยู่ข้างบน